

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXXVIII

Нови Сад, мај 2016.

Књига 76

Број 5.

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Др Александар Матковић

Француски Закон бр. 2001-504 од
12. јуна 2001. као извор верске
дискриминације и друштвене
дестабилизације / 199

РАСПРАВЕ

Драгана Пејовић

Слобода одлучивања о рађању деце
у нацрту Грађанског законика
Републике Србије / 216

Срђан Добросављевић

Реституција. Домети и пракса / 226

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора Адвокатске коморе Војводине / 237

*Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н ј е
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом.*

CONTENTS

ARTICLES

- Aleksandar Matković Ph. D.** French Law no. 2001-504 dated June 12, 2001. as a source of religious discrimination and social destabilization / 199

DISCUSSIONS

- Dragana Pejović** Freedom of decision on the birth of a child in the draft of Civil Code of the Republic of Serbia / 216
- Srdan Dobrosavljev** Restitution. Range and practice / 226

NOTICES

- From the meeting of Vojvodina Bar Association Board of Directors / 237

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

*ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ*

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Косџа Мајински (1928–1932), др Никола Николић (1933–1936), др Василије Сџанковић (1936), др Славко М. Ђурић (1937), Владимир К. Хаџи (1937–1941), Милорад Бојић (1952–1972), Сава Савић (1973–1987), Мирослав Здјелар (1987–1994), др Слободан Бељански (1994–2004), др Јанко Кубињец (2004–2016)

Уређивачки одбор

Милан Караћ

главни и одговорни уредник
адвокат у Жабљу

Зоран Којривица, адвокат у Новом Саду, др Аџила Чоколић, адвокат у Осијеку, мр Мирјана Томић Јовановић, адвокат у Новом Саду, мр Вукица Мидоровић, адвокат у Кикинди, Александар Тодоровић, адвокат у Кикинди

Технички уредник

Јелица Недић

Адреса Уредништва
21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1
Телефон: 021/521-235; факс: 021/529-459
e-mail: akvojvodine@gmail.com
Рукописи се не враћају.

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Ч А С О П И С З А П Р А В Н У Т Е О Р И Ј У И П Р А К С У

Година LXXXVIII

Нови Сад, мај 2016.

Књига 76

Број 5.

Ч Л А Н Ц И

UDC 347(44) "2001"

Dr Aleksandar Matković

FRANCUSKI ZAKON br. 2001-504 od 12. JUNA 2001. КАО ИЗВОР ВЕРСКЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И ДРУШТВЕНЕ ДЕСТАБИЛИЗАЦИЈЕ*

SAŽETAK: U radu se analizira materija tzv. antikultne i anti-sektne legislative kroz primer francuskog Zakona br. 2001-504 od 12. juna 2001. Autor razmatra opštu perspektivu postojanja antikultnih propisa, kao i uzroke i proces aktuelizovanja pomenute materije na prostoru Francuske. Analizom francuskog Zakona dolazi se do zaključaka o njegovim nedostacima i spornim sadržajima. Kao ključne zamerke na račun propisa uočavaju se: terminološka nepreciznost i sadržinska manjkavost; mogućnost primene, mimo zakonodavčeve namere, na najširi spektar pravnih lica, udruženja građana i ostalih organizacija i institucija; stvaranje predispozicija za destabilizaciju društvenog ambijenta; protivnost ustavnim slobodama i pravima i načelima verske ravnopravnosti; doprinos legalizaciji verske diskriminacije.

Ključne reči: verske zajednice, verske sekte, kultovi, diskriminacija, verske slobode, ravnopravnost

* Rad primljen 15. 6. 2016. godine.

1. UOPŠTE O ANTIKULTNOJ/ANTISEKTNOJ LEGISLATIVI U EVROPI

Na prostoru Evrope uočava se odsustvo sveobuhvatne baze podataka koja bi sadržavala generalne informacije o rasprostriranju verskih „sekti” i „kultova”,¹ kao i o njihovim opštim odlikama i načinu delovanja. Takođe, ne postoji jedinstveni registar legislativnih i drugih mera preduzetih na državnom nivou radi sprečavanja nepoželjnog delovanja verskih sekti.² Kako se konstatuje u dokumentu Saveta Evrope posvećenom ovom pitanju iz 2014. godine, svega nekoliko država preduzelo je zakonske mere u cilju prevencije i kažnjavanja delovanja sekti, dok se određen broj zemalja opredelio za uvođenje određenih alternativnih metoda, primarno na polju nadzora njihovog delovanja.³ Prema modelu klasifikacije koji je ponudio autor Doe, među državama koje su preduzele mere u ovome smislu, možemo razlikovati sledeće:

1. države koje su usvojile tzv. „antisektne” zakone,
2. države koje razmatraju donošenje takvih propisa,
3. države koje su ustanovile određena tela na državnom nivou, specijalizovana za prikupljanje informacija i praćenje delovanja verskih sekti.⁴

Prihvatajući u načelu ovu klasifikaciju, mora se ipak primetiti da se druga ponuđena kategorija čini suviše nestabilnom, usled činjenice da veliki broj država razmatra, odnosno ranije jeste razmatrao uvođenje ovakvih propisa, pri čemu su se neke od njih opredelile za alternativno rešenje preduzimanja pojedinih mera iz naredne, treće kategorije. Takođe, mišljenja smo da bi, kao prvi stupanj klasifikacije, bilo potrebno eksplicitno razgraničiti one države koje poseduju zakonodavstvo, odnosno određene konkretne mere na državnom nivou uperene ka delovanju sekti, od preostalih zemalja. Konačno, korišćeni izrazi nameću potrebu i za terminološkim modifikacijama. Usled svega rečenog, možemo predložiti sledeću podelu:

¹ O odrednicama „verske sekte“ i „verski kultovi“ i o negativnim aspektima njihove upotrebe, up. npr.: Đorđević, D., *Proroci „nove istine”: sekte i kultovi (Šta treba da znamo o novim religioznim pokretima?)*, JUNIR i Društvo za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja dece i omladine, Niš, 1998, 9, 11 i d.; Filipović, M., *Why people join new religious movements*, *Teme*, 2000, 24, 3–4, 281 i d.; Stark, R., Brainbridge, W., *A Theory of Religion*, Rutgers University Press, New Brunswick, 1996, 124.

² Kraći, uopšten pregled pristupa Saveta Evrope, odnosno pojedinih evropskih država poanosob, prilikom pravnog regulisanja pitanja koja se tiču novih religijskih pokreta videti u: Richardson, J., *Legal Dimensions of New Religions*, u: Lewis, J. (ur.), *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, Oxford University Press, New York, 2004, 167–168 i d.

³ CoE, Doc. 13441, 2014, *The protection of minors against excesses of sects-* report, 17. 3. 2014. (<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20544&lang=en>, 21. 11. 2014).

⁴ Doe, N., *Law and Religion in Europe: A Comparative Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2011, 85.

1. države koje nemaju specijalizovano zakonodavstvo posvećeno „destruktivnim” verskim zajednicama (popularno klasifikovanih kao „sekte” i „kultovi”) i srodnim oblastima, odnosno tela formirana na državnom nivou i zadužena za praćenje ovakvih zajednica i prikupljanje podataka o njima;
2. države koje imaju takvo zakonodavstvo, odnosno formirana tela ovoga tipa.

Dalje, u drugoj kategoriji mogu se formirati dve podgrupe:

1. države koje imaju specijalizovano zakonodavstvo posvećeno destruktivnim verskim zajednicama i srodnim oblastima;
2. države koje imaju tela formirana na državnom nivou, odnosno finansirana od strane države i zadužena za praćenje ovakvih zajednica i prikupljanje podataka o njima.

Upoređujući uporednopravne propise, kao i literaturu posvećenu ovoj problematici, može se primetiti da, na prostoru Evrope, specijalne propise kojima se reguliše navedena materija imaju samo Francuska i, do izvesne mere, Luksemburg.⁵ Iako je u dokumentu Saveta Evrope zaduženi predstavnik izneo mišljenje da i Belgija pripada ovoj kategoriji,⁶ raspoloživi podaci ne pružaju potporu takvom stavu.⁷ Takođe, Doe u ovu kategoriju svrstava i Letoniju, ali se sa ovim stanovištem ne možemo složiti. Citirani čl. 227. Krivičnog zakonika Letonije⁸ („izazivanje opasnosti za javnu bezbednost, red i zdravlje pojedinaca tokom sprovođenja verskih aktivnosti“), iako je sasvim verovatno primarno namenjen regulisanju delovanja manjinskih, „kulturnih” verskih organizacija, svojom sadržinom otvara perspektivu primene na svaki oblik religijske prakse koji poseduje navedena obeležja, čime se svrstava u red normi koje na opšti način propisuju granice delovanja verskih zajednica.

2. ISKUSTVO FRANCUSKE NA SUZBIJANJU ŠTETNOG DELOVANJA VERSKIH SEKTI

Shodno rečenom, u okviru Evrope Francuska predstavlja državu koja je preduzela najradikalnije mere u pravcu suzbijanja delovanja pojedinih netradicionalnih verskih zajednica. Razloge tome treba tražiti u opštoj tendenciji porasta društvene zabrinutosti povodom štetnog delovanja određenih manjinskih

⁵ Doe, N., 2011, 85–86; CoE, Doc. 13441, 2014.

⁶ CoE, Doc. 13441, 2014.

⁷ O ovoj temi: Matković, A., *Krivično-pravni aspekti okultnih ritualnih aktivnosti* (doktorska disertacija), Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Beograd, 2016, 108–109.

⁸ Krivični zakonik Letonije – prevod na engleski jezik / UNPAN (<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan018405.pdf>, 30. 1. 2016).

verskih zajednica, naročito u kontekstu nekoliko vremenski bliskih i po posledicama velikih incidenata koji su se dogodili tokom devedesetih godina XX veka. Pri tome treba imati u vidu da se jedan od najpoznatijih incidenata dogodio upravo na teritoriji Francuske (masovno ubijanje i kolektivno samoubistvo pripadnika Reda solarnog hrama 1994. godine),⁹ što je, smatramo, jedan od najznačajnijih neposrednih uzroka za pojavu organizovane inicijative za suzbijanje „destruktivnih“ verskih zajednica u ovoj zemlji.¹⁰ Prvi veći korak preduzet na državnom nivou u ovome smislu jeste formiranje Parlamentarne komisije za sekte u Francuskoj (Commission parlementaire sur les sectes en France) 1995. godine, s ciljem detaljnog proučavanja te materije.¹¹ Istovrsne komisije formirane su i 1999.¹² kao i 2006.¹³ godine. Ipak, svakako najznačajniji potez predstavlja donošenje Zakona br. 2001-504 od 12. juna 2001. godine.¹⁴

Pomenuti zakon, u literaturi na engleskom jeziku uobičajeno nazivan *About-Picard Law*, jedan je od retkih primera direktnog zakonskog regulisanja materije destruktivnih „sekti“ i „kultova“. Od svoga donošenja izazvao je ne mali broj kontroverzi. Neke od najčešćih kritika na račun Zakona tiču se navoda da se njime krše verske slobode i prava pojedinaca, vrši diskriminacija manjinskih verskih zajednica i sl.¹⁵ Uprkos čestim kritikama, njegove pristalice

⁹ O Redu solarnog hrama i autodestruktivnim i destruktivnim aktivnostima njegovih pripadnika, v.: Bellanger, F., Richardson, J., *Legal Cases, New Religious Movements and Minority Faiths*, Ashgate Publishing, Farnham, 2014, 37–39, 45 i d. Introvigne, M., *Ordeal by Fire: The Tragedy of the Solar Temple*, *Religion*, 25/4, 1995, 267–283; Mayer, J-F., *Myths of the Solar Temple*, ISAR/CESNUR symposium on „Violence and the New Religions.“ Nashville, Tennessee, 1996; Mayer, J-F., *Les Chevaliers de l'Apocalypse: L'Ordre du Temple Solaire et ses adeptes*, u: Françoise Champion, F. and Cohen, M., (ur.), *Sectes et démocratie*, Editions du Seuil, Paris, 1999, 205–223; Introvigne, M., Mayer, J-F., *Occult Masters and the Temple of Doom: The Fiery End of the Solar Temple*, u: Bromley, D., Gordon Melton, J., *Cults, Religion and Violence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 170 i d.

¹⁰ Matković, A., 111, 2016, 126–127.

¹¹ Rapport n° 2468 au nom de la commission d'enquête sur les sectes, Enregistré à la Présidence de l'Assemblée nationale le 22 décembre 1995. (<http://www.assemblee-nationale.fr/rap-enq/r2468.asp>, 1. 4. 2015).

¹² Rapport n° 1687 au nom de la commission d'enquête sur la situation financière, patrimoniale et fiscale des sectes, ainsi que sur leurs activités économiques et leurs relations avec le milieu économiques et financiers, Enregistré à la Présidence de l'Assemblée nationale le 10 juin 1999. (<http://www.assemblee-nationale.fr/dossiers/sectes/sommaire.asp>, 1. 4. 2015).

¹³ Rapport n° 3507 au nom de la commission d'enquête relative à l'influence des mouvements à caractère sectaire et aux conséquences de leurs pratiques sur la santé physique et mentale des mineurs, Enregistré à la Présidence de l'Assemblée nationale le 12 décembre 2006. (<http://www.assemblee-nationale.fr/12/rap-enq/r3507.asp>, 1. 4. 2015).

¹⁴ Loi no 2001-504 du 12 juin 2001 tendant à renforcer la prévention et la répression des mouvements sectaires portant atteinte aux droits de l'homme et aux libertés fondamentales (<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT00000589924&dateTexte=&categorieLien=id>, 12. 4. 2014).

¹⁵ Up: Robinson, B., 2004, France: Attack on New Religious Movements, *Religious Tolerance* (http://www.religioustolerance.org/rt_franc1.htm 28. 12. 2012).

ističu da se njime upravo jačaju verske slobode i prava, budući da ovaj propis štiti određene ugroženije kategorije stanovništva, uključujući decu, od prinude kriminalnih organizacija u smislu učešća u religijskim i drugim aktivnostima.¹⁶

3. ANALIZA FRANCUSKOG ZAKONA br. 2001-504 od 12. JUNA 2001.

Pun naziv ovog pravnog akta glasi Zakon br. 2001-504 od 12. juna 2001. povodom (prim. aut.) jačanja prevencije i suzbijanja sekti koje narušavaju ljudska prava i osnovne slobode (fr. Loi no 2001-504 du 12 juin 2001 tendant à renforcer la prévention et la répression des mouvements sectaires portant atteinte aux droits de l'homme et aux libertés fondamentales (1)).

Zakon je sastavljen iz šest glavnih celina:

Glava I. – Civilno raspuštanje određenih pravnih lica (odeljak 1).

Glava II. – Proširenje krivične odgovornosti pravnih lica za određena krivična dela (odeljci 2–15).

Glava III. – Odredbe koje se odnose na kaznu raspuštanja nastalu delovanjem krivično odgovornih pravnih lica (odeljci 16–18).

Glava IV. – Odredbe koje ograničavaju reklamiranje sekti (odeljak 19).

Glava V. – Odredbe koje se odnose na zloupotrebu stanja neznanja ili slabosti (odeljci 20–21).

Glava VI. – Ostale odredbe.

Odeljak 1, koji se odnosi na prestanak pravnih lica, predviđa da pravna lica mogu prestati kada su ona ili njihovi rukovodioci osuđeni za prestupe po različitim članovima Krivičnog zakonika, Zakona o javnom zdravlju, Zakona o potrošnji ili novog Zakona o parničnom postupku.

Unutar odeljaka 2–15 sadržane su izmene i dopune članova propisa citiranih u prvom odeljku.

Šesnaesti deo uvodi amandman na 8. odeljak Zakona od 1. jula 1901. godine posvećenog ugovorima o partnerstvu (Zakon o neprofitnim udruženjima).

Naredni odeljak donosi izmene i dopune Krivičnog zakonika¹⁷ u odnosu na održavanje ili rekonstituciju pravnog lica koje je raspušteno, kao i povodom ponavljanja prestupa.

¹⁶ Up. između ostalog: Voayame, J., *Freedom of religion and religious minorities in France* (expert paper), u: CoE, Doc. 9612 (2002), *Freedom of religion and religious minorities in France-report*, 31. 10. 2002. (<http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=9915&Language=EN>, 12. 4. 2014).

¹⁷ Code pénal (France), Version consolidée au 7. 8. 2014. (<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20140807>, 7. 8. 2014).

U sekciji br. 19. predviđeno je kažnjavanje za distribuciju poruka koje su usmerene prema mladim osobama, a koje promovišu pravno lice koje sprovodi aktivnosti sa ciljem postizanja, održavanja ili iskorišćavanja psihičke ili fizičke potčinjenosti osoba koje učestvuju u tim aktivnostima, kada su pravno lice ili njegovi rukovodioci, zakonski ili faktički, osuđeni povodom jednog ili više prestupa navedenih u odeljku i predviđenih u Krivičnom zakoniku, Zakonu o javnom zdravlju i Zakonu o potrošnji.

Sledeći odeljak namenjen je zaštiti maloletnih lica i osoba koje su posebno ugrožene zbog svoje starosne dobi, bolesti, nemoći ili drugog fizičkog ili psihičkog poremećaja. Ovaj deo smatra se najinovativnijim,¹⁸ budući da jedino on stvara nove inkriminacije. Naime, njime se uvodi nova sekcija u Krivični zakonik, naslovljena „Zloupotreba stanja neznanja ili slabosti”.

Završna sekcija br. 22. omogućava udruženjima okarakterisanim kao udruženja od javnog interesa da podnose tužbe za naknadu štete u postupcima koji se odnose na prestupe iz prvog odeljka.¹⁹

Sadržina zakona br. 2001-504 energično je kritikovana kako na lokalnom, tako i na međunarodnom planu. Brojne organizacije i pojedinci osudili su pristup francuskog zakonodavca ističući da se ovakvim propisima krše verske slobode i prava, kao i zagarantovana verska ravnopravnost. Ovo pitanje izneto je i pred Savet Evrope, koji je angažovao eksperta u cilju izrade studije na temu kompatibilnosti ovoga Zakona s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, kao i šire posmatrano, s opštim vrednostima Saveta Evrope. Nakon izrade studije, Savet Evrope sačinio je izveštaj²⁰ povodom ovog spornog pitanja. Usled velikog značaja navedenog dokumenta, u narednim redovima biće preneti neka od najznačajnijih zapažanja prezentovana u pomenutom tekstu.

Izveštaj Saveta Evrope bavi se sledećim pitanjima: nazivom ovog pravnog akta, njegovom svrhom, kompatibilnošću s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, kao i praksom Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na pomenuti akt.

Povodom kritika na račun naziva Zakona, primećeno je da se ističu dve osnovne zamerke. Naime, prigovara se da je cilj ovoga propisa zapravo napad na verske manjine, za koje se u okviru zakona upotrebljava ponižavajući termin sekte. Druga zamerka stoji u direktnoj vezi s prvom i ukazuje da sam pojam sekte, koji Zakon upotrebljava, nije zakonski definisan.

Ovim povodom, istaknuto je sledeće:

- Iako zakon eksplicitno navodi sekte, odnosno sektne pokrete, on je zapravo primenjiv na sva pravna lica, bez obzira na njihov pravni oblik

¹⁸ CoE, Doc. 9612, 2002.

¹⁹ Osim teksta Zakona, up. i: CoE, Doc. 9612, 2002.

²⁰ CoE, Doc. 9612, 2002.

ili namenu, koja sprovode aktivnosti sa ciljem postizanja, održavanja ili iskorišćavanja psihičke ili fizičke potčinjenosti osoba koje učestvuju u tim aktivnostima.

- Shodno preporuci Saveta Evrope 1412 iz 1999. godine, zaključeno je da nije neophodno definisati šta konstituiše sektu, kao ni odlučivati o pitanju da li se ona može smatrati religijom ili ne.²¹ Međutim, istovremeno je ponovljeno da postoji određena zabrinutost povodom grupa koje se smatraju sektama, bez obzira na religijski, ezoterijski ili spiritualni opis koji usvajaju, što treba uzeti u obzir. Takođe je ukazano na teškoće i opasnosti sa kojima se mogu suočiti državni organi ukoliko pristupe definisanju pojma sektu, kao i na mišljenje da je njihov zadatak da zauzmu stav o aktivnostima dotične grupe, a ne o prirodi njenih uverenja.

Povodom nejasnosti sadržaja korišćenog termina „sektu“, angažovani ekspert Ž. Voajam (J. Voyame) izneo je stav da ovo pitanje nije od većeg značaja. Kako je Voajam naveo, sam naslov nesumnjivo predstavlja deo ovog pravnog akta, ali on sam nema legislativni autoritet. Iako sadržaj naslova može biti koristan za potrebe tumačenja, on se ne može upotrebljavati prilikom donošenja odluka koje stoje u suprotnosti sa jasnim zakonskim odredbama. Čl. 1, 19. i 20. identifikuju ciljane pravna lica i grupe sa najvećom mogućom preciznošću. Kako zaključuje autor, ove odredbe zapravo jesu od odlučujućeg značaja prilikom donošenja odluka.

U izveštaju 9612 (2002) Saveta Evrope, navedeno je nekoliko zapažanja povodom ovog pitanja. Odeljak izveštaja koji govori o svrsi donošenja Zakona navodi nazive i osobine celina iz kojih se Zakon sastoji, kao i najvažnija pitanja kojima su ovi odeljci posvećeni. Opisuju se struktura i sistematika Zakona, vrsta i broj glavnih odeljaka, kao i užih tematskih celina. Navodi se ukratko sadržina većine odredbi ovog propisa. Konstatovano je da su odeljci 19. i 20. najproblematičniji u ovome propisu, budući da se u okviru njih ograničava sloboda izražavanja i uvode nove i neprecizne kategorije u sam Zakon (prevažno kategorija „psihičkog potčinjavanja“). Takođe je napomenuto da je čl. 20. jedini koji uvodi potpuno novu inkriminaciju, naslovljenu „Zloupotreba stanja neznanja ili slabosti“.

Povodom kompatibilnosti Zakona s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima na početku odeljka je istaknuto da su pokretači inicijative za preispitivanje kompatibilnosti Zakona s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima navodili sledeće članove Konvencije kao potvrdu svome stanovištu: čl. 9. (sloboda misli, savesti i veroispovesti), čl. 11. (sloboda mirnog okupljanja i

²¹ Upotrebljeni izraz „religija“ nije adekvatan, budući da religija i konkretna crkva ili verska zajednica, razumljivo, ne mogu biti poistovećeni. U skladu sa smislom teksta, ispravno bi bilo reći „religijska organizacija“.

udruživanja) i čl. 14. (zabrana diskriminacije). U izveštaju se konstatuje, u prilog iznetim stavovima, da je praksa Evropskog suda za ljudska prava utvrdila da ove slobode nisu primenjive isključivo prilikom izražavanja dobro poznatih ili tradicionalnih ideja. Njima su obuhvaćene i malo poznate religije, odnosno izrazi mišljenja, koji po sebi mogu biti i šokantni ili uznemirujući. U prvim stavovima čl. 9. i 11. propisana su odgovarajuća prava, a u st. 2. istih članova uslovi pod kojima ta prava mogu biti ograničena. Uslov ograničenja jeste da su ona propisana zakonom i da predstavljaju neophodne mere u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Angažovani ekspert bio je mišljenja da odredbe Zakona br. 2001-504 zadovoljavaju pomenute uslove. Prema njegovim rečima, ograničenja su propisana Zakonom i prestupi su jasno definisani. Pri tome je ostao rezervisan povodom upotrebe termina „podređenost”, smatrajući ga nedovoljno preciznim, no dodajući da je nedostatak preciznosti uzrokovan prirodom analiziranog fenomena, te da će na sudovima biti da procene tačno značenje. Povodom uslova neophodnosti, Voajam smatra da raspuštanje pravnog lica u skladu sa čl. 1. Zakona jasno odgovara potrebama. U pogledu proporcionalnosti same mere i cilja koji se želi postići, ističe da je ovakva mera radikalna, ali i efikasna i pouzdana. Fokusrirajući se specijalno na odredbe o ograničavanju reklamiranja sekti i na mere koje se tiču zaštite naročito osetljivih kategorija stanovništva, on konstatuje da one takođe ispunjavaju uslove propisane Konvencijom, da je njihov cilj legitiman, a same mere jesu odgovor na ozbiljnu potrebu i srazmerne su postavljenom cilju. Voajam je zaključio svoju studiju mišljenjem da Zakon od 12. juna 2001. nije inkompatibilan sa vrednostima Saveta Evrope. Pri tome je ostavio ogradu da će, shodno sudskoj praksi, njegova procena potencijalno zahtevati ponovno preispitivanje.

U odeljku Izveštaja posvećenom praksi Evropskog suda za ljudska prava u pogledu ovog pitanja, navedeno je da je Sud imao priliku da izrazi svoje viđenje o ovome Zakonu u svojoj odluci od 6. novembra 2001. godine koja se ticala prihvatljivosti primene ovoga propisa, a čije donošenje je inicirala Hrišćanska federacija Jehovinih svedoka Francuske. Sud je zaključio da njegov zadatak nije da donosi odluke o zakonodavstvu posmatranom na apstraktnom planu, usled čega nije u mogućnosti da iznese mišljenje o usklađenosti ovog Zakona sa Konvencijom. Sud je primetio da u pogledu sekti, Zakon (iako ne pruža njihovu definiciju) nesumnjivo omogućava njihovo raspuštanje, ali da to može biti ostvareno samo po nalogu suda i samo kada su ispunjeni određeni uslovi u pogledu sudske osude sekti ili njihovog rukovodstva povodom određenih krivičnih dela. Iznošenje optužbi na račun parlamenta, u pogledu njegovih navodnih namera, ne pokazuje verovatnost rizika u odnosu na podnosioca zahteva. Zaključeno je da konkretna verska organizacija koja se obratila Sudu, ukoliko želi da ostane dosledna sopstvenim tvrdnjama, ne može tvrditi da sama

ne ugrožava proklamovane slobode ukoliko istovremeno sebe navodi kao, makar potencijalnu, buduću žrtvu primene Zakona.

U istom tematskom odeljku, uprkos značajnoj različitosti od ostale prezentovane materije koja se tiče sudske prakse, izraženo je mišljenje Saveta Evrope povodom objektivne potrebe za donošenjem ovakvih specifičnih propisa u Francuskoj. Pozivajući se na Preporuku 1178 iz 1992. godine posvećenu sektama i novim religioznim pokretima, ponovljeno je da načelo slobode savesti i veroispovesti, garantovano čl. 9. Evropske konvencije o ljudskim pravima, čini nepoželjnim značajnije zakonodavne poduhvate posvećene sektama, budući da oni mogu značajno ometati navedeno fundamentalno pravo, kao i štetiti tradicionalnim religijama. Takođe je naveden deo Preporuke 1412 (1999) kojim su pozvane vlade država članica da koriste uobičajene procedure krivičnog i građanskog prava prilikom suprotstavljanja nezakonitoj praksi sprovedenoj u ime grupa verske, ezoterične ili duhovne prirode. Na kraju odeljka konstatovano je da akt najvećim delom zapravo ponavlja postojeće odredbe Krivičnog zakonika, Zakona o potrošnji, Zakona o javnom zdravlju i novog Zakona o parničnom postupku, i to čini u skladu s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Pri tome je primećeno da čak i ukoliko je bilo moguće postići isti cilj primenom postojećih propisa, ne postoji razlog koji bi sprečio donošenje pravnog akta koji ima za prednost grupisanje svih odredaba neophodnih za postizanje postavljenog cilja.

Na kraju Izveštaja izneti su ukupni zaključci Saveta. Naglašeno da ovaj akt najvećim delom ponavlja odredbe postojećih propisa i to na način koji je usklađen s Konvencijom, uz konstataciju da, uprkos mogućnosti da se isti cilj postigne i bez uvođenja ovoga propisa, ne postoji smetnja koja sprečava njegovo donošenje. Istaknuto je da je potrebno sankcionisati ilegalne aktivnosti sektu, a ne same sekte; da postojeći propisi zadovoljavaju potrebe za sankcionisanjem ovakvih aktivnosti; da postojanje nekolicine opasnih pokreta nije dovoljno za osudu svih pokreta. Pomenuto je da iako angažovani ekspert Voajam smatra da se za predmetni Zakon ne može reći da je neusklađen sa standardima Saveta Evrope, on sam istovremeno ističe da termini sekte, *de facto* vođa, psihička i fizička potčinjenost nisu definisani zakonom. Podsećajući da prestupi moraju biti precizno definisani u krivičnom zakoniku, Savet Evrope je ocenio da navedeni termini nisu jasno određeni, usled čega u praksi treba očekivati izvesne nedoumice. Voajamovo mišljenje, prema kome će navedene neizvesnosti biti razjašnjene putem stručnih izveštaja i odluka Evropskog suda za ljudska prava, ocenjeno je kao neprihvatljivo usled toga što utvrđivanje elemenata zločina jeste pravno pitanje, pri čemu su tumačenje i primena propisa omogućeni isključivo sudijama, dok je učesće eksperata ograničeno na konsultovanje povodom tehničkih informacija. Prestanak postojanja organizacije usled učinjenih krivičnih dela od strane njenoga vođe (*de iure* ili *de facto*) Savet Evrope

ocenio je kao protivno individualnosti zločina. Takođe je primećeno da ovakav čin predstavlja i sam zločin po sebi, ekvivalentan progonstvu i političkim zabranama. Uz podsećanje da je pravo svake države da preduzima sve neophodne mere radi zaštite pravnog poretka i javnog reda, konstatovano je da Savet Evrope nije u poziciji da raspravlja o postupanju francuske vlade u svetlu usvajanja ovoga zakona. Uprkos tome, iznet je stav da je sloboda hiljada ljudi bolje rešenje nego nepravedno kažnjavanje nevine osobe. Na samom kraju, zauzet je finalni stav Saveta Evrope, prema kome navedeni Zakon treba preispitati, kao i jasnije definisati pojmove „prestup“ i „prestupnik“.²²

Kao što se može zaključiti, Savet Evrope usvojio je stav prema kome donošenje propisa ove vrste nije preporučljivo, shodno dosadašnjim Preporukama i drugim smernicama i načelima. Povodom konkretnog Zakona, iako nije eksplicitno zaključeno da on ne zadovoljava zahteve Saveta, ocenjeno je da ne ispunjava potrebu jasnog zakonskog određenja krivičnog dela, uključujući definisanje samo kažnjivog ponašanja, izvršioca i dr. Povodom odnosa između stava angažovanog eksperta, s jedne, i konačnog mišljenja Saveta, s druge strane, primetna je značajna neusaglašenost. Naime, lako se uočava ekstremno razilaženje Voajamovih zapažanja i zauzetog finalnog stanovišta Saveta. Shodno primećenom, ostaje nejasno usled čega Savet nije zatražio dopunsko mišljenje i angažovao dodatnog stručnjaka u cilju preispitivanja konkretnog pitanja.²³ Ova dilema biva dodatno intenzivirana kada se ima u vidu da je izvestilac Saveta izričito uneo u Izveštaj napomenu da je, tokom njegovog sastavljanja, pristigao veliki broj kritika na račun pomenute ekspertske studije, kao i da sam Izveštaj, osim što usvaja korenito drugačije finalno stanovište, na nekoliko mesta i direktno osporava Voajamova zapažanja. U svakom slučaju, moguće je konstatovati da, shodno prezentovanom tekstu, Savet Evrope iznosi stav o nepreporučljivosti donošenja propisa ove vrste, dok u pogledu konkretnog Zakona iznosi značajne zamerke i ograde, te sugeriše njegovo preispitivanje.

Analizirajući terminologiju Zakona, može se primetiti da on zaista ne pominje izričito verske zajednice. Ovo je, smatramo, načelno, veoma dobro rešenje, jer se na taj način ostavlja prostor za suprotstavljanje svim organizacijama – dakle, ne samo religijskim – koje ispoljavaju oblike protivpravnog ponašanja određenog odredbama ovoga propisa. S druge strane, na ovaj način se izbegava direktno konfrontiranje sa kontroverznim pitanjem diskriminacije i povrede verskih sloboda i prava. Dakle, formalno-pravno posmatrano, ovaj zakon sadržinom svojih članova ne vrši direktnu diskriminaciju po verskom osnovu,

²² CoE, Doc. 9612, 2002.

²³ U Izveštaju stoji izričita napomena da je Savet odbio angažovanje dodatnog eksperta radi ponovnog preispitivanja ovoga pitanja. V: CoE, Doc. 9612, 2002.

budući da u njihovom okviru ne navodi nijednu konkretnu versku zajednicu ponaosob, kao ni verske zajednice uopšte.

Ipak, ova pozitivna okolnost ostaje bez dejstva kada se razmotri sam naziv Zakona u svojoj integralnoj formi. Kao što je istaknutno, u okviru njega nalazi se kontroverzna odrednica „sekte” (fr. *mouvements sectaires*). Iako sam tekst zakona govori o pravnim licima, izbegavajući izričito pominjanje verskih zajednica, naslov zakona upravo direktno pominje sekte, i to, kako će biti pokazano, primarno u religijskom, negativnom kontekstu te reči.

S druge strane, kako se lako uviđa, Zakon iz 2001. godine nesumnjivo jeste donet s ciljem regulisanja delovanja upravo verskih zajednica. Ovo pitanje, samo po sebi, ne bi trebalo da izazove veće kontroverze, ukoliko bi se zakonodavac opredelio za određene uopštene odredbe bez diskriminatorne selekcije tipa (verskih) zajednica na koje propis treba da se primenjuje. Ovo bi bio slučaj ukoliko bi se radilo, primera radi, o odredbama koje se tiču uslova osnivanja, postojanja i delovanja verskih zajednica uopšte, u cilju sprečavanja zloupotreba i uopšte protivpravnog delovanja u ime i u vezi s ovim grupacijama. Prema tome, načelno bi bilo pravno prihvatljivo takvo rešenje pod uslovom da zakonske odredbe budu postavljene dovoljno liberalno i nediskriminatorno.

Međutim, Zakon iz 2001. godine uvodi pravno problematičnu terminologiju, ne navodeći kao ciljnu grupu prema kojoj je usmeren verske i druge zajednice uopšte, već „sekte“. Ova odrednica, iako izvorno bez negativnog značenja, doživela je profanizaciju na opštedruštenom planu, a posebno na polju religijskih pitanja. Pored toga, u francuskom jeziku (kao i u srpskom), ovaj termin poprimio je specifičan uži smisao, te se u uobičajenom govoru najčešće koristi kako bi se na stigmatizatorski način obeležile isključivo određene verske zajednice (tzv. kultovi (*cults*), prema terminologiji sa engleskog govornog područja) u naglašeno negativnom značenju. Otuda se upotreba ovakvog izražavanja u okviru zakonskog teksta ne čini nimalo poželjnom i, štaviše, može već sama po sebi biti protumačena kao jedan od oblika verske diskriminacije.

Dalje, separacijom pomenutih (verskih ili drugih) „sekti” od ostalih (verskih i drugih) organizacija, čini se ozbiljan korak u pravcu povrede verske ravnopravnosti. Naime, ukoliko francuski pravni poredak garantuje versku ravnopravnost, ne vidi se pravni osnov za takvo razdvajanje, dok se, s druge strane, opravdano može isticati da se na taj način postiže upravo suprotno – diskriminisanje pojedinih verskih zajednica.

Nastavljajući u istom pravcu, kao izuzetno važan nedostatak ovoga Zakona uočava se paradoksalan odnos između njegove sadržine i namere zakonodavca koji je želeo postići selektivnost primene isključivo ka kategoriji *mouvements sectaires*. Iako je Zakon donet s očiglednom željom sankcionisanja delovanja pojedinih manjinskih verskih zajednica, njegova sadržina, kao i načelna zakonska rešenja povodom pitanja verskih sloboda i prava u Francuskoj, upućuju na

zaključak da ovaj akt zapravo ostavlja prostor da se njegove odredbe primenjuju jednako i na većinske religije. Uzevši u obzir da pravno proklamovanje verskih sloboda i prava, kao i verske ravnopravnosti, nalaže jednako ophođenje prema svim crkvama i verskim zajednicama, bez diskriminacije, zaključuje se da ovaj akt, ukoliko se i dalje žele održati pravno priznata načela slobode veroispovesti i verske ravnopravnosti, mora biti primenjivan na sve crkve i verske organizacije u Francuskoj, a ne samo na proizvoljno postavljenu kategoriju „verskih sekti”. Ako se ovo ima u vidu, onda se nužno mora konstatovati da bi se doslednom primenom Zakona najviše protivpravnih delovanja moglo primetiti unutar upravo većinskih, odnosno tradicionalnih crkava i verskih zajednica, budući da je njihova društvena prisutnost, brojnost njihovog članstva i organizaciono ustrojstvo daleko iznad ostalih, manjinskih zajednica. Primera radi, većina tradicionalnih crkava i verskih zajednica, takođe namenski vrše veoma širok spektar uticaja nad svojim pristalicama (uključujući i metode obuhvaćene Zakonom), pri čemu imaju uticaj na najširi sloj populacije, te samim tim i na Zakonom iz 2001. zaštićene kategorije stanovništva.²⁴ Shodno pomenutom, najfrekventiju primenu navedenog zakona trebalo bi očekivati upravo u odnosu na omasovljene i tradicionalne crkve – međutim, ovo stoji u potpunoj suprotnosti sa razlogom usvajanja Zakona, odakle i potiče osnovna protivrečnost.

Povodom donošenja navedenog propisa isticano je da se njime omogućava sankcionisanje samih destruktivnih organizacija, za razliku od drugih slučajeva gde je moguće kazniti samo njihove članove. Uvažavajući ovaj argument, ne može se izostaviti zamerka povodom pozitivnih i negativnih učinaka koje ovakvo legislativno postupanje sa sobom povlači. Pre svega, kao što je Savet Evrope ispravno konstatovao, kažnjavanje, odnosno raspuštanje organizacije povodom krivičnih dela učinjenih od strane nekog od članova (u ovom slučaju, rukovodilaca), protivno je načelu o samostalnosti zločina²⁵, pri čemu ova mera stvara uslove za progon verskih neistomišljenika ekvivalentan političkim i dru-

²⁴ Shodno čl. 19. i 20. Zakona, primećuje se da doista izuzetno širok spektar aktivnosti (od kojih su mnoge društveno sasvim prihvaćene) može biti protumačen kao povreda ovoga Zakona. Naime, govoreći o aktivnostima koje su „usmerene prema mladim osobama, a koje promovišu pravno lice... sa ciljem postizanja, održavanja ili iskorišćavanja psihičke ili fizičke potčinjenosti osoba koje učestvuju u tim aktivnostima”, nije nerealno pretpostaviti da bi ovako neprecizna i široko postavljena odredba mogla naći svoju primenu u pravcu zabrane i kažnjavanja, primera radi, svakog oblika verske nastave ili vaspitanja među decom i omladinom, odnosno među svim ugroženijim kategorijama stanovništva (ne samo putem nastave veronauke, već i svakim oblikom verskog usmeravanja i vaspitavanja dece i omladine u duhu religije od strane ma koje pravno ustanovljene organizacije). Štaviše, ovo kažnjavanje moralo bi, smatramo, po slovu i smislu Zakona, dovesti do pratećeg rasformiranja i gašenja svih verskih zajednica o kojima je reč. Kada se ovo ima u vidu, postaje dodatno jasna ozbiljnost problema sa kojima bi se francusko društvo moralo suočiti ukoliko bi primena ovoga zakona bila dosledno sprovedena. Samim tim, uvida se i neodrživost primene ovoga propisa.

²⁵ Po svemu sudeći, reč je o načelu individualne odgovornosti za zločin.

gim progonoštvima i represalijama. Pri tome, smatramo da je neophodno dodati da ovakva odredba ostavlja izuzetno opasan prostor za manipulacije lažnim prijavljivanjem krivičnih dela, kako bi se postiglo pokretanje postupka zabrane određene verske zajednice. Međutim, najvažniji protivargument tiče se same suštine dileme o ispravnosti sankcionisanja verskih zajednica koje su proglašene verskim sektama. Iako ne treba osporavati da bi kažnjavanje same institucije moglo imati određene korisne strane, smatramo da je u ovom slučaju primarno postojanje lične odgovornosti. Usled toga, nalazimo da bi težište državne reakcije trebalo da bude usmereno na sprečavanje pojedinca koji protivpravno postupa, budući da je gonjenje kolektiviteta skopčano sa rizicima od moguće zloupotrebe zakona u pravcu verske i druge diskriminacije članova pojedinih religijskih organizacija.

Pored toga, dosledna primena Zakona bi, formalno-pravno, mogla dovesti do raspuštanja najšireg zamislivog spektra pravnih lica koja na bilo koji način mogu da zadovolje navedene kriterijume. Uzevši u obzir da se u svim segmentima društvenog života primenjuju različiti načini za pridobijanje i očuvanje kruga pristalica, koji se nastoje motivisati da aktivno doprinose organizaciji, čini se nužnim zaključak da bi posledica ovakvog tumačenja stvorila potencijal za, u krajnoj liniji, potpunu destabilizaciju čitavog društvenog poretka. Primera radi, marketinška manipulacija, politička propaganda, načela moralnog, vaspitnog, obrazovnog i dr. karaktera propagirana u okviru obrazovnih i drugih institucija, samo su neki od uobičajenih primera delovanja prisutnih u društvenom ambijentu koji odgovaraju široko postavljenim navodima francuskog Zakona. Primena opisanih, ultraradikalnih mera koje bi dovele do raspuštanja navedenih organizacija teško se može zamisliti u savremenom društvenom ambijentu, pri čemu to svakako nije ni bila intencija francuskog zakonodavca.

Konačno, mora se istaći diskutabilnost upotrebljene odrednice „pravno lice“. Na ovaj način verovatno se želelo izbeći bliže formulisanje prirode i tipa organizacija čijem suzbijanju je Zakon suštinski namenjen, kako u cilju ostavljanja dovoljno prostora za obuhvatanje svih subjekata koji mogu ispoljiti navedeno protivpravno ponašanje, tako i sa namerom predupređenja potencijalnih osuda povodom povrede verskih sloboda i načela verske ravnopravnosti. Međutim, takav potez zakonodavca doneo je sa sobom veoma ozbiljan problem. Uvođenjem kategorije pravnog lica Zakon je, nehotično, u potpunosti isključio sopstvenu primenu povodom svih neformalno organizovanih, odnosno neprijavljenih verskih i drugih udruženja, limitirajući svoje dejstvo samo na one grupe koje su prijavljene u zvaničnom državnom registru. Naime, kao što je samorazumljivo, protivpravno ponašanje u vezi sa verskim pitanjima može se očekivati kako u odnosu na prijavljene, tako i na neprijavljene zajednice. Štaviše, ukoliko određena zajednica, hipotetički posmatrano, usvaja praksu u kojoj se iskazuju obeležja protivpravnosti, ona najverovatnije neće ni nastojati

da ozvaniči svoje delovanje, niti je realno očekivati da će državni organi takvoj organizaciji odobriti osnivanje čak i u slučaju njenog pokušaja zvaničnog registrovanja. Ovo dovodi do paradoksalne situacije da mnoge hipotetičke zajednice čijem suzbijanju je Zakon posvećen, upravo u potpunosti izlaze iz okvira njegove nadležnosti (usled nedostatka zvanične registracije), dok se, suprotno namerama zakonodavca, sva pravna lica, posmatrana u najširem smislu, mogu pojaviti kao potencijalni subjekt primene ovoga Zakona.

4. ZAKLJUČCI

Na osnovu svega izloženog, mogu se izvesti sledeći osnovni zaključci. Prema raspoloživim saznanjima, Francuska predstavlja jedinu državu na prostoru Evrope koja je pribegla direktnom i izričitom sankcionisanju štetnog delovanja zajednica okarakterisanih kao sekte i kultovi. Kao neposredan razlog takvog opredeljenja, uočava se pojava nekoliko vremenski bliskih incidenata povezanih sa delovanjem pripadnika pojedinih manjinskih verskih zajednica, od kojih se jedan od većih tragičnih događajaja odigrao upravo na prostoru Francuske. Ova materija regulisana je putem Zakona br. 2001-504 od 12. juna 2001.

Prva grupa nedostataka Zakona tiče se nepreciznosti upotrebljivanih termina („društvena organizacija“, „sektu“ i dr). Iako je to, po svemu sudeći, rezultat namenske želje za izbegavanjem direktne verske diskriminacije, ovakvo rešenje zakonodavca dovodi do mogućnosti zloupotrebe propisa putem njegove primene na najrazličitije društvene organizacije i institucije. Time se stvara značajna društvena nesigurnost u pogledu građanskog udruživanja i organizovanja na generalnom nivou. S druge strane, na polju verskog udruživanja, „tradicionalne“ verske zajednice pokazuju se kao primarno pogodne za primenu ovog propisa, što stoji u potpunoj suprotnosti s namerama zakonodavca.

U vezi s rečenim, uočava se da bi dosledna i neselektivna primena Zakona br. 2001-504 u pogledu mogućnosti raspuštanja svih onih zajednica i organizacija koje ne neki način vrše uticaj na pojedine, zakonom određene kategorije stanovništva, mogla dovesti do veoma ozbiljnih posledica i neželjenih dejstava. Umesto zakonodavčeve želje da ovaj propis bude uperen ka pojedinim manjinskim verskim zajednicama okarakterisanim kao sekte, analizom njegovog teksta uočava se da ne postoji pravna smetnja da se on primenjuje u odnosu na praktično sve društvene zajednice, organizacije i institucije koje na ma koji način ostvaruju pomenuti, zakonom definisan uticaj na određene kategorije građana. Imajući u vidu da bi se, shodno navedenom, kao subjekti dejstva Zakona mogle pojaviti i pojedine institucije od vitalnog društvenog interesa (primeru radi: škole i druge obrazovne institucije, sve crkve (uključujući i većinske,

odnosno tradicionalne), pojedini državni organi, najrazličitiji vidovi udruženja građana, veoma širok spektar pravnih lica i dr.), osnovano je zaključiti da bi takva doslednost u primeni propisa izazvala ogromne društvene probleme. To bi, imajući u vidu brojnost i značaj navedenih institucija i organizacija, u ekstremnom slučaju moglo dovesti i do krajnje destabilizacije čitavog društvenog poretka u Francuskoj, što je okolnost koja svakako nije svesno planirana prilikom sastavljanja i usvajanja ovoga propisa.

Jedna od ključnih zamerki povodom Zakona br. 2001-504 tiče se postojanja versko-diskriminativnih elemenata unutar njega. Intencija zakonodavca, kao što je obrazloženo, bila je usmerena ka regulisanju delovanja pojedinih verskih organizacija proizvoljno okarakterisanih kao „sekte“. Ovakav potez protivan je ustavom garantovanim verskim slobodama i pravima, kao i proklamovanim načelima verske ravnopravnosti. Umesto primene opštepostavljenih propisa kojima bi se neselektivno sankcionisalo svako društveno neprihvatljivo ponašanje koje stoji u vezi s delovanjem verskih organizacija, nezavisno od njihove vrste, Francuska je usvajanjem navedenog zakona učinila ozbiljan korak u pravcu povrede verskih sloboda i verske jednakosti. Zakonom br. 2001-504 omogućuje se arbitrarna procena „podobnosti“ konkretne verske zajednice, što je, iz pozicije ustavnih načela, svakako neprihvatljivo. Usled odsustva jasno uspostavljenih kriterijuma primene zakona, te samim tim i pouzdanih mehanizama kontrole valjanosti primene, ostavlja se prostor za selektivno diskriminisanje, odnosno favorizovanje pojedinih zajednica. Konačno, ranije izloženi negativni aspekti upotrebe termina „sekte“, inače veoma stigmatizovanog i u francuskom društvu, jesu još jedan činilac zbog koga se pomenuti zakon može okarakterisati kao osnov i izvor diskriminacije.

Konačno, poslednja zamerka stoji u neposrednoj vezi sa samom prirodom antikulturnih propisa uopšte. Radi se o okolnosti da postoji mogućnost suzbijanja štetnih pojava povezanih s delovanjem verskih zajednica upotrebom opštih propisa, odnosno, bez uvođenja posebne antikultne/antisektne legislative. Time se, između ostalog, izbegava i stvaranje predispozicija za legalizaciju diskriminacije po verskoj i drugoj osnovi. Uvođenje antikulturnih zakona pokazuje se kao neprimereno ustavnim slobodama i pravima, kao i načelima koja se tiču verske ravnopravnosti. Međutim, njihovo usvajanje je takođe i suvišno, usled postojanja opštih mehanizama pravne zaštite u pogledu protivpravnog delovanja verskih zajednica i njihovih pripadnika.

LITERATURA

I. Monografije i prilozi

- Bellanger, F., Richardson, J., *Legal Cases, New Religious Movements and Minority Faiths*, Ashgate Publishing, Farnham, 2014.
- Doe, N., *Law and Religion in Europe: A Comparative Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2011.
- Dorđević, D., *Proroci „nove istine“: sekte i kultovi (Šta treba da znamo o novim religioznim pokretima?)*, JUNIR i Društvo za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja dece i omladine, Niš, 1998.
- Filipović, M., *Why people join new religious movements*, *Teme*, 2000, 24, 3–4, 281–294.
- Introvigne, M., *Ordeal by Fire: The Tragedy of the Solar Temple*, *Religion*, 25/4, 1995, 267–283.
- Introvigne, M., Mayer, J-F., *Occult Masters and the Temple of Doom: The Fiery End of the Solar Temple*, u: Bromley, D., Gordon Melton, J., *Cults, Religion and Violence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 170–188.
- Matković, A., *Krivično-pravni aspekti okultnih ritualnih aktivnosti* (doktorska disertacija), Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Beograd, 2016.
- Mayer, J-F., *Myths of the Solar Temple*, ISAR/CESNUR symposium on „Violence and the New Religions.” Nashville, Tennessee, 1996.
- Mayer, J-F., *Les Chevaliers de l’Apocalypse: L’Ordre du Temple Solaire et ses adeptes*, u: Françoise Champion, F. and Cohen, M. (ur.), *Sectes et démocratie*, Editions du Seuil, Paris, 1999, 205–223.
- Richardson, J., *Legal Dimensions of New Religions*, u: Lewis, J. (ur.), *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, Oxford University Press, New York, 2004, 163–184.
- Robinson, B., *France: Attack on New Religious Movements*, *Religious Tolerance*, 2004, (http://www.religioustolerance.org/rt_franc1.htm 28. 12. 2012).
- Stark, R., Brainbridge, W., *A Theory of Religion*, Rutgers University Press, New Brunswick, 1996.

II. Propisi i dokumenti

- CoE, Doc. 9612, 2002, *Freedom of religion and religious minorities in France – report*, 31. 10. 2002. (<http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=9915&Language=EN>, 12. 4. 2014).
- CoE, Doc. 13441 (2014), *The protection of minors against excesses of sects – report*, 17. 3. 2014. (<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20544&lang=en>, 21. 11. 2014).
- Code pénal (France), Version consolidée au 7. 8. 2014. (<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20140807>, 7. 8. 2014).
- Krivični zakonik Letonije – prevod na engleski jezik/ UNPAN (<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan018405.pdf>, 30. 1. 2016).
- Loi no 2001-504 du 12 juin 2001 tendant à renforcer la prévention et la répression des mouvements sectaires portant atteinte aux droits de l’homme et aux libertés fon-

damentales (<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT00000589924&dateTexte=&categorieLien=id>, 12. 4. 2014).

Rapport n° 2468 au nom de la commission d'enquête sur les sectes, Enregistré à la Présidence de l'Assemblée nationale le 22 décembre 1995. (<http://www.assemblee-nationale.fr/rap-enq/r2468.asp>, 1. 4. 2015).

Rapport n° 1687 au nom de la commission d'enquête sur la situation financière, patrimoniale et fiscale des sectes, ainsi que sur leurs activités économiques et leurs relations avec les milieux économiques et financiers, Enregistré à la Présidence de l'Assemblée nationale le 10 juin 1999. (<http://www.assemblee-nationale.fr/dossiers/sectes/sommaire.asp>, 1. 4. 2015).

Rapport n° 3507 au nom de la commission d'enquête relative à l'influence des mouvements à caractère sectaire et aux conséquences de leurs pratiques sur la santé physique et mentale des mineurs, Enregistré à la Présidence de l'Assemblée nationale le 12 décembre 2006. (<http://www.assemblee-nationale.fr/12/rap-enq/r3507.asp>, 1. 4. 2015).

FRENCH LAW NO. 2001-504 DATED JUNE 12, 2001 AS A SOURCE OF RELIGIOUS DISCRIMINATION AND SOCIAL DESTABILIZATION

Aleksandar Matkovic Ph. D.

S u m m a r y

The article analyzes the so-called anti-cult and anti-sectarian legislation through the example of French Law no. 2001-504 dated June 12, 2001. The author analyzes the prospects of general anti-cult legislation, as well as the causes and the processes of actualization of the aforementioned matter on the territory of France. The analysis of the French Law leads to the conclusion about its shortcomings and disputed contents. The key objections to the regulation are the following: terminological imprecision and substantive deficiencies, the possibility of applying it in spite of the legislator's intentions on the broadest range of legal entities, citizens' associations and other organizations and institutions; creating a predisposition to destabilize the social environment; opposing to the constitutional freedoms and rights and the principles of religious equality; contribution to the legalization of religious discrimination.

Keywords: religious communities, religious sects, cults, discrimination, religious freedom, equality

Дражана Пејовић,
адвокаткиња у Новом Саду и докторанткиња Центра за родне студије,
Асоцијација центара за интердисциплинарне и мултидисциплинарне
студије и истраживања (ACIMSI), Универзитет у Новом Саду

СЛОБОДА ОДЛУЧИВАЊА О РАЂАЊУ ДЕЦЕ У НАЦРТУ ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ*

САЖЕТАК: Неискорењени стереотип у српском патријархалном друштву да мушкарац одлучује о судбини и животу жене и данас се снажно рефлектује на свакодневни живот жена. Потврду постојаности и снаге овог стереотипа најбоље доказује предлог у Нацрту грађанског законика Републике Србије којим би, поред жене, и мушкарцу била зајемчена слобода одлучивања о рађању детета. Мада се измена важећег породичног законодавства Републике Србије са ратификованим међународним конвенцијама, управо анализа одабраних ратификованих међународних конвенција и међународних докумената којима се јемче женска људска права у овом раду показале супротно. Уколико овај предлог буде усвојен, због погрешног тумачења међународних докумената, мушкарцу као „глави” породице у Србији даће се легитимно право да одлучује о телу, животу и будућности жене.

Кључне речи: слобода одлучивања о рађању детета, стереотип, међународни документи, породично законодавство, жена

* Рад примљен 19. 2. 2016. године.

УВОД

Уставна гаранција слободе одлучивања о рађању деце која претпоставља истинску слободу одлучивања може бити формулисана само као право жене да слободно одлучује о рађању.

М. Пајванчић, 2010, 87.

Породични закон Републике Србије¹ прописује да жена слободно одлучује о рађању (чл. 5. ст. 1). Још увек важеће законско решење својом формулацијом даје слободу искључиво жени да одлучује да ли ће родити дете или не. Устав Републике Србије² јемчи слободу одлучивања о рађању, на начин да свако има право да слободно одлучује о рађању деце (чл. 63. ст. 1). Оваква формулација може се окарактерисати као неодређена, када је потребно идентификовати субјекте којима се гарантује ова слобода. Важно је нагласити да је Устав Републике Србије донет само годину дана након Породичног закона у ком се наводи искључиво жена као субјект којем се гарантује слобода одлучивања о рађању. Нејасно је из ког разлога је у овако кратком временском периоду било потребно извршити измену субјекта слободе одлучивања о рађању, а која измена је само унела конфузију.³ Уједно се наводи да Република Србија подстиче родитеље да се одлуче на рађање деце и помаже им у том (чл. 63. ст. 2). Ова одредба јасно показује да држава подстиче пронаталну политику.

„Слобода одлучивања о рађању је једна од слобода која представља веома јасан индикатор статуса женских људских права у уставном систему и стварне спремности јавних власти (државе) да ова права гарантују у пуној мери и осигурају могућност њиховог коришћења и њихову ефективну заштиту.”⁴ Упркос томе што се ради о овако значајном женском људском праву, у Нацрту грађанског законика Републике Србије предложено је решење према коме ће жена, као и мушкарац, слободно одлучивати о рађању деце (чл. 2216)⁵.

¹ Породични закон Републике Србије (*Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015).

² Устав Републике Србије (*Службени гласник РС*, бр. 98/2006).

³ Пајванчић, Маријана, *Коментар Устава Републике Србије*, Фондација „Конрад Аденауер”, Београд, 2009, 85.

⁴ Пајванчић, Маријана, *Уставни оквир равноправности полова*, Правни факултет у Новом Саду, Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2010, 86.

⁵ „Жена, као и мушкарац слободно одлучују о рађању деце“ (чл. 2216). Нацрт грађанског законика Републике Србије, доступно на: <http://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>, посећен 10. 12. 2015.

Да ли зато што су расправе о Преднацрту грађанског законика остале у уским правничким круговима који нису родно сензибилни те зато широј јавности ово предложено решење није познато, или зато што се на могућност усвајања наведеног решења не гледа озбиљно, о решењу које је као алтернативно било предложено у Преднацрту грађанског законика,⁶ а затим као коначно у Нацрту грађанског законика нису до сада вођене расправе.

У овом раду биће приказани и анализирани међународни документи који представљају базичне документе женских људских права и начин на који ови документи регулишу слободу одлучивања о рађању.

Циљ истраживања у овом раду је да се установи да ли предложено решење у Нацрту грађанског законика има упориште у ратификованим међународним конвенцијама и другим међународним документима којима се јемче женска људска права. Уједно представљањем података који одсликавају стварно стање и положај жене у брачним и породичним односима у Србији, жели се скренути пажња на последице које ово решење може произвести на животе жена у Србији.

ПРАВО НА СЛОБОДУ ОДЛУЧИВАЊА О РАЂАЊУ ДЕТЕТА У МЕЂУНАРОДНИМ ДОКУМЕНТИМА

1.1. КОНВЕНЦИЈА О ЕЛИМИНИСАЊУ СВИХ ОБЛИКА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ ЖЕНА

Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена Република Србија је ратификовала 1981. године.⁷ У преамбули Конвенције наводи се и да поред постојећих међународних докумената „и даље постоји широка дискриминација жена”. У преамбули се такође наглашава „да је потребно изменити традиционалну улогу мушкарца и жене у друштву како би се остварила потпуна равноправност мушкараца и жена”.

Одредбама које се односе на брак и породичне односе (чл. 16) у Конвенцији, жени и мушкарцу обезбеђују се једнака права да слободно и

⁶ У једној од верзија Преднацрта грађанског законика Републике Србије, сада коначно решење, којим се и мушкарцу јемчи слобода одлучивања о рађању било је наведено као алтернатива тренутно важећем решењу према коме жена има слободу одлучивања о рађању детета. У последњој верзији Преднацрта грађанског законика решењу којим се и мушкарцу јемчи слобода одлучивања о рађању алтернатива је била брисање тог члана.

⁷ Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (*Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 11/81).

одговорно одлучују о планирању породице (чл. 16. ст. 1. т. е)⁸. Међутим, примена овог члана показала је недостатке зајемчене једнакости поводом питања слободног и одговорног одлучивања о планирању породице, који су се негативно одразили управо на жене. Из наведеног разлога, Комитет за елиминацију дискриминације жена донео је општу препоруку у вези са наведеним чланом Конвенције.

У Изводима из општих препорука Комитета за елиминацију дискриминације жена,⁹ општа препорука бр. 21. односи се на Једнакост у браку и родбинским везама. Коментар на чл. 16. ст. 1. т. е) Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена говори да је на основу неких извештаја откривено да постоје случајеви присиле који имају озбиљне последице по жене, као што су присилне трудноће, абортуси или стерилизације. Због тога се овом препоруком наводи да је пожељно да жена одлуку о томе да ли ће имати деце или не доноси уз консултовање са брачним другом или партнером, али да не сме да буде ограничена од стране супруга, родитеља, партнера или владе. Ова препорука јасно показује да слобода одлучивања о рађању детета припада жени јер у супротном постоји атак на женско тело, односно физички интегритет жене. Крајња одлука о рађању мора бити на жени јер само на тај начин њој се даје слобода да одлучује о свом телу.

⁸ Члан 16:

1. Државе чланице предузимају све одговарајуће мере ради отклањања дискриминације жена у свим питањима која се односе на брак и породичне односе, а посебно обезбеђују, на основу равноправности мушкараца и жена: (а) једнако право на склапање брака; (б) једнако право на слободан избор брачног друга и склапање брака само по слободној вољи и уз потпуну сагласност; (ц) једнака права и одговорности у браку и приликом развода; (д) једнака родитељска права и обавезе у односу на децу, без обзира на брачни статус. У свим овим случајевима интереси деце морају бити на првом месту; (е) једнака права да слободно и одговорно одлучују о планирању породице, као и да имају приступ информацијама, образовању и средствима која ће им омогућити да се користе овим правима; (ф) једнака права и одговорности у погледу старатељства, туторства, управљања имовином и усвајања деце или сличних институција ако постоје у националном законодавству. У свим случајевима интереси деце морају бити на првом месту; (г) једнака лична права мужа и жене, укључујући право на избор породичног имена, професије и занимања; (х) једнака права оба брачна друга у погледу власништва над имовином, односно стицања, управљања, уживања и отуђивања имовине, без обзира на то да ли се ово обавља бесплатно или за знатну материјалну награду.

2. Веридба и ступање детета у брак не може имати никаквих правних последица а предузеће се све потребне мере, укључујући законодавне, ради утврђивања минималних година живота за склапање брака, као и увођење обавезе да се брак склопи у званичном матичном уреду.”

⁹ Уједињене нације, Оцењивање положаја жена, Упутство за писање извештаја према Конвенцији о елиминацији свих облика дискриминације жена, допуњено и преведено од стране Канцеларије високог комесара за људска права, Мисије у Србији и Црној Гори, 2003, 70.

1.2. КОНВЕНЦИЈА САВЕТА ЕВРОПЕ О СПРЕЧАВАЊУ И БОРБИ ПРОТИВ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА У ПОРОДИЦИ

У Конвенцији Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама у породици,¹⁰ коју је Република Србија ратификовала 2013. године,¹¹ дефинише се појам „насиље над женама”. У овој дефиницији се наводи да насиље над женама „означава кршење људских права и облик дискриминације над женама и представља сва дела родно заснованог насиља која доводе до или могу да доведу до: физичке, сексуалне, психичке, односно, финансијске повреде или патње за жене, обухватајући и претње таквим делима, принуду или произвољно лишавање слободе, било у јавности или у приватном животу” (чл. 3. ст. 1. т. а). Конвенција садржи дефиницију родно заснованог насиља над женама, које се дефинише као насиље које је „усмерено против жене зато што је жена, односно оно које несразмерно погађа жене” (чл. 3. ст. 1. т. а).

Овом конвенцијом државе се обавезују да инкриминишу абортус жене без њеног претходног и информативног пристанка и операције у сврху или уз исход онемогућавања природне репродукције код жене без њеног информативног пристанка или разумевања процедуре (чл. 39).

Омогућити и мушкарцу да одлучује о слободи рађања детета може се подвести под дефиницију насиља над женама дату у овој конвенцији, јер би усвајање предложеног решења у Нацрту грађанског законика Републике Србије несумњиво проузроковало физичку и психичку патњу за жене. У преамбули Конвенције истиче се да је „постизање *de iure* и *de facto* једнакости између жена и мушкараца кључни елемент у превенцији насиља над женама”. Насупрот овом ставу из Конвенције, усвајањем предлога из Нацрта грађанског законика, Србија би под наводним принципом једнакости жене и мушкараца озаконила неједнакост и подржала насиље над женама.

1.3. ПЕКИНШКА ДЕКЛАРАЦИЈА

На Четвртој светској конференцији о женама у Пекингу у септембру 1995. године донета је Пекиншка декларација.¹² У Декларацији се констатује да, иако је положај жена побољшан, још увек постоји неједнакост из-

¹⁰ Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици донета је 11. 5. 2011. у Истанбулу. Често се употребљава назив Истанбулска конвенција као скраћени назив који је добила по месту доношења.

¹¹ Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (*Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 12/2013).

¹² Међународни и домаћи правни оквир женских људских права и родне равноправности, доступно на: <http://www.zicni.org.rs/documents/međunarodni%20standardi.pdf>, посећен 25. 10. 2015.

међу мушкараца и жена али и велике препреке (т. 5). Владе држава изражавају увереност да „су изричито признање и потврда права свих жена да владају свим аспектима свога здравља, посебно својом сопственом плодношћу, од основне важности за јачање њихове улоге у друштву” (т. 17). Из ове одредбе се закључује да се Пекиншком декларацијом изричито признаје право искључиво жени да сама одлучи да ли ће имати децу или не. Такође, наглашава се да је ово право од основне важности за јачање улоге жена у друштву. У овој Декларацији је препознато колико је неопходно да жене саме владају својом плодношћу и колико то право суштиниски утиче на њихов живот и на њихов свеукупни положај у друштву.

ПОЛОЖАЈ ЖЕНА У БРАЧНИМ И ПОРОДИЧНИМ ОДНОСИМА У СРБИЈИ

Алармантан је податак да су у Србији самохрани родитељи у 80% случајева управо жене.¹³ Ова статистика недвосмислено говори у прилог да жене носе највећи терет родитељства, што додатно оспорава основност промене важећег законског решења. Посебно је забрињавајуће што се и судови и центри за социјални рад воде традиционалном друштвеном предрасудом да првенствено жена треба да брине о детету, јер се након престанка заједнице живота родитеља дете најчешће поверава мајци.¹⁴ У оваквим случајевима, други родитељ, односно отац детета, према Породичном закону Републике Србије има право и дужност да издржава дете, да са дететом одржава личне односе и да о питањима која утичу на живот детета одлучује заједнички и споразумно са мајком детета (чл. 78). У стварном животу, одлука о поверавању детета мајци доприноси да жену након редовног радног времена, код куће чекају свакодневне, многобројне обавезе везане за чување, васпитање и образовање детета.

Чињеницу да у Србији још увек влада дубоко укореван стереотип да је живот жене у рукама мушкарца показује податак да је у 2014. години у породично-партнерском контексту убијено двадесет седам жена.¹⁵ Од 1. јанура до 24. новембра 2015. године у породичном насиљу убијене

¹³ Податак је резултат истраживања ИПСОС Стратегик маркетинга, који је објављен на Конференцији о положају жена у 2014. години. Доступно на: <http://www.naslovi.net/2014-09-25/euractiv/u-srbiji-su-samohrani-roditelji-ma-hom-majke/11764332>, посећен 10. 11. 2015.

¹⁴ Петрушић, Невена, *Права жене у породици*, у: Петрушић, Невена (ур.); Константиновић Вилић, Слободанка (ур.); Жунић, Наталија (ур.), *Правне студије рода*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2007, 171.

¹⁵ Све убијене жене су познавале учиниоца, а од тога једанаест жена убио је супруг, пет је убио бивши супруг, пет партнер, три син. Једну жену убио је ванбрачни супруг, једну брат и једну бивши партнер. Педесет особа остало је без мајке, од тога двадесет шесторо су

су тридесет две жене!¹⁶ Ова статистика најбоље одсликава прави положај жене у партнерским и породичним односима у Србији, односно увреженост свести да је судбина жене у рукама мушкарца. Број убијених жена у породичном насиљу, који је у порасту, говори колико је у питању непромишљен предлог да се мења важеће законско решење које је у складу са достигнутим нивоом женских људских права. Исто тако, ова бројка озбиљно побија образложење да је део Нацрта грађанског законика који регулише породичне односе базиран на важећем Породичном закону чије су одредбе новелиране, између осталог, у складу за захтевима савременог живота, као и достигнутог степена друштвеног развоја.¹⁷

ЗАКЉУЧАК

Анализа ратификованих међународних конвенција и декларација које представљају темељ женских људских права, показује да изрчито или посредно ови међународни документи право на слободу одлучивања о рађању детета сматрају искључивим правом жене. Предложено решење у Нацрту грађанског законика Републике Србије говори да чланови/чланице Комисије за израду Грађанског законика Републике Србије превасходно игноришу присутне патријархалне односе и стварни потчињени положај жене у брачним и породичним односима у Србији, али и међународне документе који гарантују женска људска права.

Ако се циљ предлагања оваквог решења покушава оправдати равноправношћу, овде нема ни речи о равноправности, него, напротив, о укидању права жене и то једног од елементарних женских људских права. Правдање овог предлога равноправношћу јесте правно насиље над женама, а дати право мушкарцу да одлучује о телу жене јесте и облик физичког насиља јер се присилном трудноћом угрожава њен физички интегритет. Такође, евидентно је да пример случаја када жена има право да одлучује о телу мушкарца у важећем законодавству не постоји. Осим о телу жене, мушкарцу се овде даје право да одлучује о судбини, односно о будућно-

малолетна деца. Фемицид у Србији 2014. година. Доступно на: http://www.zeneprotivnasilja.net/images/pdf/FEMICID-Saopstenje_z_a_2014_godinu.pdf, посећен 10. 11. 2015.

¹⁶ Све убијене жене су познавале учиниоца, а од тога тринаест жена убио је супруг, четири је убио син, три жене убио је бивши партнер. Две жене убио је бивши супруг, две ванбрачни супруг и две даљи рођак. Једну жену убио је партнер, једну зет, једну пријатељ (отац ћеркиног мужа), једну свекар, једну брат и једну унук. Фемицид у Србији 1. јануар – 24. новембар 2015. године. Доступно на: <http://www.sigurnakuca.net/vesti.774.html>, посећен 11. 12. 2015.

¹⁷ Види: <http://www.mpravde.gov.rs/vest/11120/gradjanski-zakonik-stvarno-pravo-i-porodicni-odnosi-.php>, посећен 1. 12. 2015.

сти жене. У српском друштву које важи за изразито патријархално на овај начин мушкарцу би се дала правно легитимна могућност да жену врати у традиционалну улогу мајке. Иако се сматра да су жене коначно постале равноправне са мушкарцима, када су у питању породични односи, „организација свакодневног живота и старање о деци ’у опису’ су ’женских’ активности и данас”.¹⁸ Како право о одлучивању о рађању деце повлачи за собом и питање о праву на абортус, законским предлогом покушава се извршити атак на женска репродуктивна права којим се жене покушавају вратити под власт мушкарца. „Закони који у неким државама стају на пут женама да искористе право на абортус, враћају жене у њихове традиционално дефинисане улоге мајки и дадиља, и на тај их начин дефинишу само преко њихових репродуктивних способности.”¹⁹

Приликом израде законских решења која се односе на оваква, за жене изузетно важна, али исто тако осетљива питања, потребно је укључити родно сензибилисане стручњаке/иње како се новим решењима не би сужавала постојећа права и слободе жене и задирало у њихову приватну сферу.

Уколико би се усвојило решење предложено у Нацрту грађанског законика, нејасно је који орган би одлучивао у случају да не постоји сагласност о рађању детета између мушкарца и жене, посебно треба имати у виду да је овде време од изузетне важности јер после одређеног периода жена трудноћу не може да прекине. Нејасно је који орган и каквом одлуком може жену присилити да одржи трудноћу и каква је будућност жене и детета које она против своје одлуке мора да роди. Поставља се питање шта ће бити у ситуацији када жена жели да роди дете а мушкарац не жели, ко ће поднети захтев за прекид трудноће, ко ће натерати жену која жели да роди дете да прекине трудноћу. Према Закону о прекиду трудноће у здравственим установама²⁰ прекид трудноће се може извршити само на захтев трудне жене (чл. 2). Можда оваква ситуација најбоље показује бесмисленост предложеног решења и какве дугорочне и штетне последице оно може да произведе у животу жена уколико буде усвојено.

Постојеће законско решење је недопустиво заменити јер женина слобода да одлучује о рађању детета не сме бити на било који начин ограничена било од стране мушкарца, било од неког државног органа или институције.

¹⁸ Петрушић, Невена, *Права жене у породици*, у: Петрушић, Невена (ур.); Константиновић Вилић, Слободанка (ур.); Жунић, Наталија (ур.), *Правне ситуације рода*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2007, 171.

¹⁹ Лежајић, Милица, *Абортус – од њечелињеџ воска до савремених метода*, у: Захаријевић, Адриана (ур.), *Неко је рекао феминизам*, Heinrich Böll Stiftung, Регионална канцеларија за Југоисточну Европу, Београд, 2012, 79.

²⁰ Закон о прекиду трудноће у здравственим установама (*Службени гласник РС*, бр. 16/95 и 101/2005 – др. закон).

ЛИТЕРАТУРА

- Фемицид у Србији 1. јануар – 24. новембар 2015. године, Доступно на: <http://www.sigurnakuca.net/vesti.774.html>, посећен 11. 12. 2015.
- Фемицид у Србији 2014. година, http://www.zeneprotivnasilja.net/images/pdf/FEMICID-Saopstenje_za_2014_godinu.pdf, посећен 10. 11. 2015.
- Лежајић, Милица, *Абортус – од њелињеџ воска до савремених метода*, у: Захаријевић, Адриана (ур.), *Неко је рекао феминизам*, Heinrich Böll Stiftung, Регионална канцеларија за Југоисточну Европу, Београд, 2012, 76–84.
- Међународни и домаћи правни оквир женских људских права и родне равноправности, <http://www.zicni.org.rs/documents/medunarodni%20standardi.pdf>, посећен 25. 10. 2015.
- Нацрт Грађанског законика Републике Србије, <http://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>
- Пајванчић, Маријана, *Коментар Устава Републике Србије*, Фондација „Конрад Аденауер”, Београд, 2009.
- Пајванчић, Маријана, *Уставни оквир равноправности полова*, Правни факултет у Новом Саду, Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2010.
- Петрушић, Невена, *Права жене у породици*, у: Петрушић, Невена (ур.); Константиновић Вилић, Слободанка (ур.); Жунић, Наталија (ур.), *Правне ситуације рода*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2007.
- Породични закон (*Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011. – др. закон и 6/2015).
- Преднацрт Грађанског законика Републике Србије, <http://www.mpravde.gov.rs/vest/11120/gradanski-zakonik-stvarno-pravo-i-porodicni-odnosi-.php>.
- Устав Републике Србије (*Службени гласник РС*, бр. 98/2006).
- Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (*Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 12/2013).
- Закон о прекиду трудноће у здравственим установама (*Службени гласник РС*, бр. 16/95 и 101/2005. – др. закон).
- Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (*Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 11/81).
- Бета (2014) У Србији су самохрани родитељи махом мајке, <http://www.naslovi.net/2014-09-25/euractiv/u-srbiji-su-samohrani-roditelji-mahom-majke/11764332>, посећен 10. 11. 2015.

FREEDOM OF DECISION ON THE BIRTH OF A CHILD IN THE DRAFT CIVIL CODE OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Dragana Pejović, Attorney at law, Novi Sad and Ph.D. student at Centre for Gender Studies, Association of Centres for Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies and Research (ACIMSI), University of Novi Sad, Republic of Serbia

Summary

Having the man deciding on the destiny and life of the woman represents a remaining stereotype in the Serbian patriarchal society which still reflects itself strongly onto the day-to-day life of women. Confirmation of stability and strength of these stereotypes is well demonstrated in the proposal in the draft Civil Code of the Republic of Serbia, which would guarantee man, in addition to woman, to make decision about giving a birth of a child. While the amendment of the existing law is supported and justified as the need for harmonization of family law legislation with ratified international conventions, the present article shall prove the contrary through the analysis of selected international conventions and other international documents that guarantee women's rights. In case the Draft is adopted, the man – as head of family in Serbia – will be vested with the legitimate right to decide on the body, life and future of the woman due to the wrong interpretation of international documents.

Keywords: freedom to decide on the birth of a child, stereotypes, international documents, family law, woman

Srđan Dobrosavljev,
advokat u Novom Sadu

RESTITUCIJA*

Dometi i praksa

SAŽETAK: Protekom vremena od oduzimanja imovine, a na osnovu propisa pobrojanih u Zakonu o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju, smanjuje se mogućnost ostvarenja osnovne svrhe donošenja ovog zakona, kako iz razloga pravnih i faktičkih promena u vezi sa samom imovinom, tako i zbog smene generacija. Dodatni razlozi za sve manje pravičnu restituciju leže u nedovoljno jasnim zakonskim odredbama, a ponekad i u lošim zakonskim rešenjima, koja se još dodatno pogoršavaju postojećim pogrešnim i restriktivnim tumačenjima. U retkim momentima, u sprovođenju ovog zakona, prevlada, zahvaljujući ispravnom stavu pojedinaca i pojedinih državnih organa koji učestvuju u ovim postupcima, tumačenje Zakona u duhu razloga zbog kojih je i donet, pa se daje prioritet uopšte vraćanju imovine, a naročito naturalnom vraćanju imovine, a ne različitim formalnim razlozima da se postupci okončaju negativno po podnosioca zahteva.

Ključne reči: restitucija, krug zakonskih naslednika, komasacija, naturalno vraćanje, pravna priroda imovine i zabrana otuđenja

1. UVOD

Restitucija je tema koja je prisutna u našoj javnosti još od prvih naznaka o ukidanju jednopartijskog sistema. Prelazak na novo ili vraćanje na staro društveno uređenje i ekonomski sistem, sam po sebi je oduzimanju imovine dao

* Rad primljen 28. 3. 2016. godine.

predznak nepravde, a kasnije ukidanje vlasničkih limita i ograničenja stvorilo je jasnu sliku prelivanja imovine od jedne ka drugoj društvenoj grupi.

Niz je zakona koji se na određeni način bave i restitucijom, pa je tako još početkom devedesetih godina vraćano poljoprivredno zemljište, ali u veoma ograničenom obimu, po Zakonu o načinu i uslovima priznavanja prava i vraćanju zemljišta koje je prešlo u društvenu svojinu po osnovu poljoprivrednog zemljišnog fonda i konfiskacijom zbog neizvršenih obaveza iz otkupa poljoprivrednih proizvoda (*Službeni glasnik RS* 41/1991, 44/1991 i 4/1992), nakon čega je Zakonom o privatizaciji (*Službeni glasnik RS*, br. 38/2001, 18/2003, 45/2005, 123/2007, 123/2007. – dr. zakon, 30/2010. – dr. zakon, 93/2012, 199/2012, 51/20124 i 52/2014. – odluka US) određen fond, koji će se naknadno koristiti za restituciju (čl. 15. Zakona o privatizaciji),

„Kad postupak privatizacije obuhvata imovinu oduzetu od fizičkih i pravnih lica primenom propisa o oduzimanju imovine na teritoriji Republike Srbije, a koja je određena posebnim propisom kojim se uređuju pitanja vezana za vraćanje imovine (u daljem tekstu: nacionalizovana imovina), vrednost te imovine biće nadoknađena bivšim vlasnicima isključivo iz novčanih sredstava koja za te namere obezbeđuje Republika Srbija.“

Zatim, donet je i Zakon o prijavljivanju i evidentiranju oduzete imovine (*Službeni glasnik RS* br. 45/2005) i Zakon o vraćanju (restituciji) imovine crkvama i verskim zajednicama (*Službeni glasnik RS* br. 46/2006). Najzad, 2011. godine donet je i Zakon o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju (*Službeni glasnik RS* br. 72/2011, 108/2013, 142/2014. i 88/2015. – odluka US) punih 65 godina od sprovođenja prvih većih propisa po kojima je imovina oduzimana.

Očekivanja restitucionih interesenata su bila velika, od potpunog poništenja propisa, kojima je imovina oduzimana i potpunog vraćanja u pređašnje stanje, što je odlaganjem donošenja ovog Zakona od skoro četvrtine veka i različitim promenama u međuvremenu osujećeno, do pune novčane naknade i obeštećenja, kao i izgubljene dobiti za međuperiod. Tek sad, nakon četiri godine od početka primene Zakona, moguće je donositi zaključke o tome da li su očekivanja ispunjena, da li je postignuta svrha ovog Zakona i da li kroz eventualne izmene postojećeg Zakona i njegovog tumačenja to može da se očekuje u budućnosti.

2. AGENCIJA ZA RESTITUCIJU

U samom nazivu Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju zakonodavac je izbegao termin restitucija, koji bi rešio mnoge dileme, koje se odnose na pravnu prirodu imovine koja predstavlja predmet vraćanja po ovom zakonu, kao i na krug zakonskih naslednika, a samim tim i mnoge druge nedorečenosti.

Termin restitucija ostao je jedino u nazivu organa koji sprovodi postupke po ovom Zakonu, Agencija za restituciju, iako jedino mesto na kome se sama restitucija pominje je naziv Zakona o vraćanju (restituciji) imovine crkvama i verskim zajednicama, pa čak i tu u zagradi.

Pored samog naziva ovog organa, diskutabilno je i zakonsko rešenje kojim se ovaj posao poverava jednoj agenciji. Pretpostavljamo da je to učinjeno upravo zbog efikasnosti, ali s druge strane dolazimo u situaciju da je efikasnost favorizovana na račun stručnosti, što u smislu preispitivanja odluka pred višim instancama može dovesti u pitanje i samu efikasnost. Pored toga, treba imati u vidu da se radi o imovini velikog obima, te je u tom smislu značajna i nezavisnost organa koji vodi postupke.

Prema Zakonu o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju (čl. 47. st. 2): Agencija može podnosioca zahteva da uputi da sporno pitanje u vezi sa nasleđivanjem reši pred sudom, te da Agencija nastavi da radi nakon dostavljanja pravnosnažnog rešenja o nasleđivanju, najčešće tzv. „deklaratornog“:

„Zakonski naslednici bivšeg vlasnika – na osnovu pravnosnažnog rešenja o nasleđivanju bivšeg vlasnika, ako takvo rešenje postoji, a ako takvog rešenja nema, rešenjem će se odrediti korisnici samo u slučaju kad je iz dostavljene dokumentacije moguće nesporno utvrditi sve zakonske naslednike“ (čl. 47. st. 2. Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju).

Zakonsku odredbu koja predviđa ovakav način rešavanja prethodnog pitanja tumačimo da će Agencija samo u slučaju spornog pitanja uputiti podnosioca zahteva na sudski postupak, ali Agencija za restituciju već duže vreme to čini u svim, pa čak i najjednostavnijim predmetima, kada je u pitanju krug zakonskih naslednika, što stvara više različitih poteškoća.

Sudovi odbijaju da donesu tzv. „deklaratorna rešenja o nasleđivanju“ u slučaju kada određeni zakonski naslednici nisu poznati, iako predlagač tačno zna koji deo treba njemu da pripadne, odnosno sudovi insistiraju na potpunom postupku za sve zakonske naslednike iza ostavioca, iako Agencija za restituciju rešava po zahtevu samo u onom delu koji podnosilac zahteva nasleđuje i dovoljno bi mu bilo samo da se konstatuje da njegova nasledna „grana“ nasleđuje određeni deo 1/2 ili 1/4, jer ostali deo za koji nisu podneti zahtevi ionako ostaje državi, pa utvrđivanje svih zakonskih naslednika nema nikakvog smisla, posebno imajući u vidu poteškoće koje mogu na taj način da se stvore, s obzirom na protek vremena od oduzimanja imovine do danas.

U Zakonu o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju predviđeni su nedostaci zahteva, zbog kojih će zahtev biti odbačen (čl. 43. Zakona) i to bez prethodnog pozivanja na eventualno dostavljanje nedostajuće dokumentacije ili podataka, ali Agencija za restituciju u ovom smislu postupa tako da u svakom predmetu pozove i obaveže podnosioca zahteva da dostavi nedostajuću doku-

mentaciju, što je veoma bitno jer bi sada kada je istekao rok za podnošenje zahteva za vraćanje oduzete imovine i obeštećenje, takav odbačaj rezultirao gubitkom prava.

Smatram da bi ovakva praksa Agencije za restituciju trebalo da nađe mesto u eventualnim izmenama i dopunama Zakona, jer u ovakvom stanju kada to samo praksa nalaže i eventualna interna uputstva Agencije, moglo bi se desiti da u konkretnom predmetu službeno lice koje vodi postupak, to ne učini i da odbaci zahtev, što je pod velikim znakom pitanja da li bi se moglo pobiti bilo kojim pravnim sredstvom.

3. KRUG ZAKONSKIH NASLEDNIKA

Agencija za restituciju, a i Ministarstvo finansija kao drugostepeni organ, vrlo restriktivno tumače krug zakonskih naslednika, pa pod zakonskim naslednicima bivšeg vlasnika smatraju samo njegove zakonske naslednike, a ne i zakonske naslednike njegovih zakonskih naslednika, pa shodno tome odbijaju zahteve podnete od snaha i zetova, iako neki od njih poseduju pravnosnažna sudska rešenja o nasleđivanju, koja se odnose na naknadno pronađenu imovinu.

Zakon o nasleđivanju (*Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/2003, odluka US RS 6/2015), poznaje, samo dva osnova nasleđivanja (čl. 2), pa je nejasno po kom osnovu u sudskim postupcima nasleđuju i ovi naslednici koje ne prepoznaje Zakon o vraćanju imovine i obeštećenju:

„naslediti se može na osnovu zakona i na osnovu zaveštanja (testamenta)“ (Zakon o nasleđivanju, čl. 2).

Sudovi u postupcima koje im Agencija za restituciju upućuje rešavaju po Zakonu o nasleđivanju, a ne po restriktivnim tumačenjima Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju, pa dolazimo u situaciju da Agencija za restituciju ne priznaje ovakve sudske odluke, već donosi rešenja u kome menja pravnosnažna rešenja o nasleđivanju. Ustavom RS (*Službeni glasnik RS*, br. 48/2006), jemči se pravo nasleđivanja, u skladu sa zakonom (čl. 59. st. 1):

„jemči se pravo nasleđivanja u skladu sa zakonom“,

pa smatramo da tretiranje jednog posebnog i ograničenog zakona kao što je Zakon o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju, kao *lex specialis*-a, kojim se makar u ograničenoj primeni menja zakonsko nasleđivanje, nije u duhu Ustava i zakona, ni u duhu samog prava na nasleđivanje, kao civilizacijske tekovine.

Zbog ovakvog tumačenja od strane Agencije za restituciju i drugih organa koji sprovode postupak vraćanja, postavlja se i pitanje pravne prirode ovako vraćene imovine, koja bi, jasno je, u slučaju da ovaj postupak predstavlja

restituciju, morala biti tretirana kao naknadno pronađena imovina. Međutim, očigledno da organi koji sprovode postupak ne smatraju tako, pa se postavlja pitanje u tom slučaju da li se uopšte radi o nasleđivanju ili o nekom drugom pravnom odnosu između bivšeg vlasnika i podnosioca zahteva, što potpuno obesmišljava samo vraćanje imovine, u smislu ispravljanja istorijske nepravde, što je i bio razlog za donšenje ovog Zakona.

Pravno je prihvatljiva odredba Zakona po kojoj testamentarni naslednici nemaju pravo na vraćanje imovine odnosno obeštećenje po ovom Zakonu, jer i Zakon o nasleđivanju ne predviđa da se može testamentom raspolagati budućom neodređenom imovinom. Međutim, već od momenta izvesnosti donošenja Zakona o restituciji, a kao taj momenat bi se moglo odrediti vreme donošenja Zakona o privatizaciji, u kome se predviđa fond od 5 % za denacionalizaciju ili vreme donošenja Zakona o prijavljivanju i evidentiranju oduzete imovine, a naročito od momenta donošenja samog Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju i podnošenja zahteva po tom zahtevu, ova potraživanja postaju vrlo jasno označena i opredeljena, pa se postavlja pitanje da li i dalje predstavljaju samo buduću imovinu ili predstavljaju jasno definisano potraživanje ili pravo podnosioca zahteva ili korisnika vraćanja i obeštećenja, u kom bi se slučaju takvim pravom ili potraživanjem moglo raspolagati i testamentom.

4. NATURALNO VRAĆANJE IMOVINE I ZABRANA RASPOLAGANJA

Od stupanja na snagu Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenja 6. 10. 2011. godine zabranjeno je bilo kakvo raspolaganje imovinom koja je prijavljena po Zakonu o prijavljivanju i evidentiranju oduzete imovine (čl. 62).

„Od stupanja na snagu ovog zakona imovina koja je oduzeta bivšim vlasnicima, a za koju je podneta prijava u skladu sa Zakonom o prijavljivanju i evidentiranju oduzete imovine (*Službeni glasnik RS*, br. 45/05), a po odredbama ovog zakona može biti vraćena, ne može biti predmet otuđivanja, hipoteke ili zaloge, do pravnosnažnog okončanja postupka po zahtevu za vraćanje.

Zabrana otuđenja i opterećenja imovine iz stava 1. ovog člana u pogledu imovine za koju nisu podneti zahtevi za vraćanje prestaje po isteku roka za podnošenje zahteva.

Vraćena imovina je u slobodnom prometu, a Republika Srbija, autonomna pokrajina odnosno jedinica lokalne samouprave ima pravo preče kupovine prilikom prvog otuđenja.

Akt otuđenja i opterećenja imovine koji je suprotan odredbama ovog člana je ništav.“

Za očekivanje bi bilo da o ovoj zabrani računa vodi Direkcija za imovinu, kojoj su ove prijave i predavane, ali poteškoće nastaju već krenuvši od toga da je skoro istovremeno sa ovim Zakonom donet i Zakon o javnoj svojini, pa preko određenih nejasno definisanih izuzetaka od naturalnog vraćanja, postavlja se pitanje da li na to vraćanje mogu uticati i kasnije doneti regulacioni planovi ili podneti zahtevi za legalizaciju objekata, kod građevinskog zemljišta ili postavljanje sistema za navodnjavanje (čiji kvalitet može takođe biti upitan), dugoročni ugovori o zakupu ili sadnja višegodišnjih zasada kod poljoprivrednog zemljišta.

Nije jasno definisano šta sve može predstavljati prepreku za naturalno vraćanje imovine, koja je to faza nekog postupka kada se može smatrati da je raspolaganje učinjeno pre ili posle stupanja na snagu zakona, a najveća poteškoća je u tome što službe za katastar uglavnom odbijaju da upišu zabranu na osnovu podnete prijave za evidentiranje oduzete imovine ili na osnovu podnetog zahteva na osnovu Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju, tumačeći da bi inače za takve promene bila potrebna saglasnost Direkcije za imovinu, koju ova neće dati, ali u praksi se događaju i drugačije situacije, koje će najverovatnije svoj krajnji ishod dobiti pred sudom.

Pored stručnosti i postojanja već utvrđene prakse u sudskim postupcima, ovo, kao i mogućnost rešavanja svih prethodnih pitanja u istom postupku je još jedan razlog iz kog smatramo da je ove postupke trebalo da vode sudovi.

Do velikih poteškoća u sprovođenju Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju doveli su i sprovođenje i posledice Zakona o privatizaciji i to na više načina. Najspornija situacija u praksi se sastoji u tome da su katastri u više navrata državnu imovinu koju je koristio subjekt privatizacije upisivali kao vlasništvo subjekta privatizacije, iako je prema ugovorima u tom postupku, a i prema Zakonu potpuno jasno da se privatizuje samo kapital, a kupuje se po pravilu samo njegov deo, a ne nepokretnosti koje nisu ni predstavljale imovinu subjekta privatizacije, pa samim tim kupac preduzeća u privatizaciji ne može tom kupovinom steći više prava nego što je to preduzeće ranije imalo.

Nažalost, čak i u situacijama kada katastri nisu uknjižili pravo vlasništva, Agencija se veoma teško i retko odlučuje na donošenje rešenja o naturalnoj restituciji za ovakvu imovinu.

Postoji odredba Zakona, kojom se na dosta nejasan način pravi izuzetak od naturalnog povraćaja, u slučaju ako bi naturalno vraćanje imovine bitno narušilo ekonomsku, odnosno tehnološku održivost i funkcionalnost subjekta privatizacije, ali preduzeća koja su već privatizovana nisu više subjekt privatizacije, a naročito preduzeća kod kojih je iz bilo kog razloga raskinut ugovor o privatizaciji, a ne nalaze se na spisku preduzeća u privatizaciji:

„nepokretnost čije bi vraćanje bitno narušilo ekonomsku, odnosno tehnološku održivost i funkcionalnost u obavljanju pretežne delatnosti subjekta privatiza-

cije koji nije privatizovan, kao i subjekta koji se prodaje u postupku stečaja kao pravno lice, a u čijoj se imovini nalaze“ (Zakon o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju, čl. 18. st. 1. t. 5).

Svakako, oduzeta imovina bi se samo u izuzecima mogla naći u drugom obliku vlasništva, osim u državnom, imajući u vidu da je većinom propisa, kojim je oduzimana, ona zapravo prelazila u državnu svojinu, a bez obzira na različite upise u javnim knjigama. Ti propisi najčešće i koriste termin „podržavaju se“, pa je veoma sužen prostor u kome bi ova imovina mogla promeniti titulara. Stoga, teret dokazivanja da imovina, koja je već postala državna nije u nekom momentu od oduzimanja pa do vraćanja promenila titulara, ne bi trebalo da pada na korisnika vraćanja.

5. KOMASACIJA

Najaktuelnija tema je vraćanje poljoprivrednog zemljišta na kome je izvršena komasacija, s obzirom na to da je veći broj objekata nad kojima bi mogla da bude izvršena naturalna restitucija već vraćen, a rok za obeštećenje je pomeren za tri godine, pa ovo ostaje najveći deo predmeta o kojima se sada rešava, a i u praksi jeste najveći deo oduzete imovine i podnetih zahteva upravo ova vrsta imovine.

Od samog donošenja Zakona do danas susrećemo se sa više tumačenja, od tog da se komasirano zemljište ne može uopšte vratiti, do toga da se vraća u punom obimu ili ono zemljište koje je oduzeto ili ono koje je umesto toga izašlo iz postupka komasacije.

Stav zakonodavca po kome, naravno, postupa Agencija za restituciju jeste da zemljište koje je izašlo iz komasacije, umesto onog državnog zemljišta koje je bivšem vlasniku oduzeto, zapravo predstavlja to isto zemljište i da takvo vraćanje ne predstavlja zamensku restituciju, odnosno supstituciju, koju ovaj Zakon ne poznaje, što je još jedan njegov veliki nedostatak, posebno imajući u vidu da Zakon o vraćanju (restituciji) imovine crkvama i verskim zajednicama poznaje takav način vraćanja, a imovina je oduzimana po istim zakonima i crkvama i građanima.

Ovakav stav Agencije proizilazi iz toga da čak i da imovina nije oduzeta bivšem vlasniku, ona bi ušla u komasaciju i on bi dobio drugo poljoprivredno zemljište iz komasacione mase, što je donekle u suprotnosti sa stavom Agencije za restituciju, da se ne radi o naknadno pronađenoj imovini, jer ako se ne radi o naknadno pronađenoj imovini, onda nikakvog smisla nema ni utvrđivati njen sled od oduzimanja bivšem vlasniku do danas.

Kao pitanje se takođe postavlja da li treba naturalno vratiti svo oduzeto komasirano zemljište ili samo ono koje je u komasaciju ušlo kao državno, jer

često je pre komasacije deo tog zemljišta nadeljen npr. kolonistima i bezemljašima, pa se postavlja pitanje da li i takvo raspolaganje može biti osnov za izuzimanje određene imovine od naturalnog vraćanja, posebno imajući u vidu da se zemljište kojim je ranije na pravno valjan način raspolagano, a koje nije ušlo u komasaciju, ne vraća naturalno.

U samim postupcima restitucije javni pravobranioци izjavljuju žalbe protiv rešenja donetih na ovakav način, a na osnovu veštačenja, pa čak nakon drugostepenog postupka, pokreću i upravne sporove.

Restriktivno tumačenje odredaba o naturalnom vraćanju ne samo da bi oštetilo podnosiоce zahteva koji potražuju zemljište, već bi istovremeno oštetilo i one koji očekuju obeštećenje za oduzetu imovinu, s obzirom na to da se jedna ukupna vrednost 2 miliona evra deli na sve podnosiоce zahteva, obrnuto proporcionalno umanjujući, u odnosu na ukupnu vrednost imovine za obeštećenje.

Ovakva odredba Zakona, kojom je postavljen ukupni limit obeštećenja demotiviše državu da daje prioritet naturalnom vraćanju, jer joj se svakako obaveze kroz obeštećenje neće time uvećavati, a samo će nevraćanjem imovine u naturalnom obliku, zadržati i tu imovinu.

6. DRUGE MANJKAVOSTI

Bitan nedostatak Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju je krug onih kojim imovina može biti vraćena ili mogu biti obeštećeni, pa među ostalima van tog kruga se našla i Advokatska komora Vojvodine. Maksimalno je sužena i mogućnost vođenja postupka u kome bi se čak i pokušalo ostvarenje ovog prava Komore, zbog samog postupka predaje zahteva, koji predstavlja još jedan nedostatak ovog zakona, jer zahtevi su predavani u Pošti i zaprimala su ih potpuno nestručna lica, a moguće je bilo predati zahtev samo na propisanim obrascima, od kojih nijedan ne poznaje mogućnost unosa advokatskih komora, lekarskih komora, Crvenog krsta... Nema nijednog razloga zašto i ovakvim oblicima organizovanja ne bi bila vraćana oduzeta imovina, kada je već po zakonu predviđeno da se vraća zadužbinama i to bez ikakvog vrednosnog određenja kojim zadužbinama, pa je nejasno zašto bi javni interes nalagao nevraćanje imovine npr. advokatskim komorama.

Pribavljanje dokumentacije, odnosno pribavljanje akta o podržavljenju, jedna je od najvećih poteškoća u sprovođenju ovog zakona. Akt o podržavljenju po Zakonu predstavlja obavezni prilog zahtevu za vraćanje oduzete imovine i bez tog priloga Agencija za restituciju zahtev odbacuje, a sada nakon isteka roka za predaju zahteva, podnosilac zahteva gubi pravo na vraćanje oduzete imovine. Radi se o zakonskoj odredbi, koja bi u postupku izmena i dopuna

Zakona morala biti ispravljena, jer ne može štetne posledice snositi zakonski naslednik, odnosno podnosilac zahteva, koji je podneo zahtev svim nadležnim organima zaduženim za čuvanje arhivske građe, ali je od svih dobio negativan odgovor, posebno ako ima nedvosmislenih posrednih dokaza o oduzimanju i to i precizno o predmetu oduzimanja kroz neke druge dokumente, stare posedovne listove ili npr. referate.

Agencija veoma često od podnosioca zahteva traži i dokumentaciju koja ne predstavlja obaveznu dokumentaciju, koja mora biti predata uz zahtev, pa se postavlja pitanje kada počinje da teče rok za rešavanje predmeta od 6 meseci ili od godinu dana, odnosno kada se može smatrati da je zahtev kompletiran, pa samim tim kada počinju da teku rokovi za tzv. ćutanje uprave.

Poteškoće postoje i u citiranoj odredbi o pravu preče kupovine, koju javni beležnici tumače kumulativno, pa traže dokaz o odricanju od prava preče kupovine ili isteku roka od dostavljanja predloga i od Republike i od autonomne pokrajine i od jedinice lokalne samouprave, što je potpuno pogrešno, jer reč „odnosno“, inače, a i u ovoj zakonskoj odredbi ima značenje „ili“, posebno imajući u vidu da je samo jedan od navedenih mogao biti titular i obveznik vraćanja oduzete imovine.

Pitanje pravne prirode vraćene imovine se proteže i dalje od samog postupka vraćanja oduzete imovine, pa poreske uprave u pojedinim lokalnim samoupravama idu toliko daleko, da smatraju da postoji osnov za razrezivanje poreza na kapitalnu dobit, što je, naravno, neodrživo, ali stvara dodatne poteškoće u ostvarivanju prava korisnika vraćanja.

Svem u ovome trebalo bi dodati i praksu Agencije za restituciju da u izrekama usvojajućih rešenja koristi termin „vraća se...“, iz čega jasno proizilazi i pravna priroda ove imovine, odnosno da se zapravo radi o restituciji, a što bi trebalo da utiče i na niz drugih zakonskih rešenja i tumačenja Zakona.

7. ZAKLJUČAK

Ideja o restituciji je proizvod više ekonomskih, političkih, istorijskih, pa i pravnih činilaca, jer u životno dugom, ali istorijski veoma kratkom periodu je došlo do promene osnovnih ekonomskih principa. Promovišući principe jednakosti, socijalizma i samoupravljanja imovina je oduzimana prvenstveno zbog vlasničkih limita (maksimumi zemlje, „imaš kuću vrati stan“ i sl.), da bi posle nekoliko decenija došlo do ukidanja tih limita i bogaćenja pojedinaca preko istih tih limita, a često i na račun iste te oduzete imovine. Ovakvo stanje je jasno pokazalo da je neophodno da se država jasno odredi prema privatnoj svojini i pravu na nasleđivanje, kao osnovnim tekovinama savremene civilizacije, te se ogradi od državnog intervencionizma, kakav je postojao u socijalističkim

društvima. Pored toga, donošenje Zakona o restituciji predstavljalo je i jednu od obaveza naše države, koje je preuzela radi učlanjenja u Savet Evrope i radi pristupnih pregovora za članstvo u Evropskoj uniji, a ta obaveza prvenstveno proizilazi iz jednog od osnovnih pravnih načela – načela pravičnosti, koga svakako ne bi bilo da ista država, bez ikakvog razloga izvrši „prelivanje imovine“ od jedne ka drugoj društvenoj grupi.

Upravo iz svih ovih razloga pri tumačenju Zakona o vraćanju oduzete imovine bi trebalo imati u vidu sve razloge donošenja samog Zakona, pa ga prevashodno u tom smilu i tumačiti.

Potpuno je jasno da očekivanja bivših vlasnika i njihovih naslednika o restituciji u punom obimu neće biti zadovoljena ovim zakonom, ali svakako su neophodne izmene i dopune Zakona, te drugačija njegova tumačenja, koja će doprineti tome da se barem ne izgubi smisao svih ovih postupaka, makar onoliko koliko je to moguće nakon ovoliko proteklog vremena od prvih ekonomskih reformi i u ovakvom trenutku.

Na kraju, nepravedno bi bilo ne uočiti jasnu nameru i težnju pojedinaca u Agenciji za restituciju da Zakon o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju tumače u kontekstu i cilju u kome je Zakon i donet, dakle u korist korisnika vraćanja i prioritetnog naturalnog vraćanja, ali isto to se ne može reći za druge državne organe, koji učestvuju u vođenju ovog postupka i u kreiranju i menjanju samog zakonskog okvira.

IZVORI

Zakon o načinu i uslovima priznavanja prava i vraćanju zemljišta koje je prešlo u društvenu svojinu po osnovu poljoprivrednog zemljišnog fonda i konfiskacijom zbog neizvršenih obaveza iz otkupa poljoprivrednih proizvoda (*Službeni glasnik RS*, 41/1991, 44/1991 i 4/1992).

Zakon o privatizaciji (*Službeni glasnik RS*, br. 38/2001, 18/2003, 45/2005, 123/2007, 123/2007. – dr. zakon, 30/2010. – dr. zakon, 93/2012, 199/2012, 51/20124 i 52/2014. – odluka US).

Zakon o prijavljivanju i evidentiranju oduzete imovine (*Službeni glasnik RS*, br. 45/2005).

Zakon o vraćanju (restituciji) imovine crkvama i verskim zajednicama (*Službeni glasnik RS*, br. 46/2006).

Zakon o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju (*Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 108/2013, 142/2014 i 88/2015. – odluka US).

Zakon o nasleđivanju (*Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/2003, odluka US RS 6/2015).
Ustav RS (*Službeni glasnik RS*, br. 48/2006).

Praksa advokatske kancelarije autora teksta.

RESTITUTION. Range and practice

Srdjan Dobrosavljev, Attorney at law in Novi Sad

S u m m a r y

As the time passes from the confiscation of the property, and on the basis of the regulations listed in the Law on property Restitution and Compensation, the possibility to achieve the basic purpose of this law has been diminished, due to legal and factual changes in relation to the property, and change of generations. Additional reasons for the less equitable restitution consist in the lack of exact legal provisions, sometimes in the wrong legal solutions, which are further aggravated by the wrong and restrictive interpretations. In rare moments this Law has been interpreted in the spirit of the reasons for which it has been adopted thanks to the proper attitude of individuals and certain state authorities involved in the process, and the priority has been given to the return of property in general, and especially to natural restitution of property, rather than giving different formal reasons to reject the applicant.

Keywords: restitution, legal heirs, redistribution of land, natural restitution, the legal nature of property and the prohibition of alienation

**СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА
одржане 22. 04. 2016. године**

1. БИЈЕЛИЦА БОГДАНА, дипломирани правник, рођена 31. 05. 1989. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Васе Стајића 19/9а.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника БИЈЕЛИЦА БОГДАНА, адвокатски приправник код Бијелица Богдана, адвоката у Новом Саду, са даном 26. 04. 2016. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

2. ПЕРИЋ МАРИНА, дипломирани правник, рођена 27. 01. 1989. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Максима Горког 6/IV, стан 32.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника ПЕРИЋ МАРИНА, адвокатски приправник код Шокић Стаменковић Душанке, адвоката у Новом Саду, са даном 26. 04. 2016. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

3. МУНИЖАБА РАДОМИР, дипломирани правник, рођен 16. 10. 1989. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Јеврејска 13.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника МУНИЖАБА РАДОМИР, адвокатски приправник код Мунижаба Бранка, адвоката у Новом Саду, са даном 26. 04. 2016. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

4. МИХАЉЕВИЋ СРЂАН, дипломирани правник, рођен 25. 12. 1984. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Старој Пазови, Светосавска 7.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника МИХАЉЕВИЋ СРЂАН, адвокатски приправник код Станић Дејана, адвоката у Старој Пазови, са даном 26. 04. 2016. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

5. АЋИМОВИЋ СЛАВКО, дипломирани правник, рођен 05. 09. 1983. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Инђији, Новосадска 2, ТЦ Слобода.

6. ВУЈАНОВ БИЉАНА, дипломирани правник, рођена 28. 06. 1987. године УПИСУЈЕ СЕ 28. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, Краља Александра I Карађорђевића 2/8.

7. ЦВЕТКОВИЋ ДИЈАНА, дипломирани правник, рођена 24. 01. 1987. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Матије Корвина 17.

8. МРЂЕНОВИЋ МОНИКА, дипломирани правник, рођена 18. 10. 1984. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сремској Митровици, Краља Петра I 62.

9. ВИШЕКРУНА БИЉАНА, дипломирани правник, рођена 13. 04. 1981. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Старој Пазови, Словенски трг бб.

10. ОРЛИЋ БОШКО, дипломирани правник, рођен 29. 10. 1974. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Максима Горког 19, стан 1.

11. ТРИВУНОВИЋ БОШКО, дипломирани правник, рођен 12. 11. 1989. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Футогу, Цара Лазара 51.

12. МИКУЛИЋ ДАРИЈАН, дипломирани правник, рођен 08. 11. 1985. године УПИСУЈЕ СЕ 27. 04. 2016. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Врбасу, Густава Крклеца 14.

13. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЧЕГАР ЈОВАНА, рођена 18. 01. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Бркић Небојше, адвоката у Новом Саду, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

14. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду МОЧЕВИЋ СВЈЕТЛАНА, рођена 14. 08. 1988. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Поповић Миленка, адвоката у Новом Саду, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

15. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду РАДМИЛОВИЋ МИЛИЦА, рођена 16. 02. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Ђорђевић др Драгана, адвоката у Новом Саду, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

16. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ГАЈИНОВ ПРЕДРАГ, рођен 23. 11. 1981. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Здјелар Мирослава, адвоката у Новом Саду, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

17. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду НЕДЕЉКОВИЋ СТЕФАН, рођен 17. 02. 1990. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Лончаревић Драгољуба, адвоката у Сремској Митровици, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

18. УПИСУЈЕ се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ДАШИЋ БОРИС, рођен 21. 05. 1981. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Дашић Драгана, адвоката у Суботици, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

19. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ГАВРИЛОВИЋ КРИСТИНА, рођена 14. 10. 1975. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Прошић Зорана, адвоката у Новом Саду, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

20. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БУРИЋ МАЈА, рођена 27. 09. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Сокић Јелене, адвоката у Новом Саду, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

21. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ТОМИЋ МАКСИМ, рођен 18. 10. 1991. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Рудић Видослава, адвоката у Новом Саду, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

22. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БРУЈИЋ БОЈАН, рођен 14. 06. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Мадић Оливера, адвоката у Новом Саду, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

23. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ПОПОВИЋ МИЛОШ, рођен 17. 12. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Шијан Николе, адвоката у Новом Саду, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

24. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БОРОШ АЛЕКСАНДАР, рођен 21. 03. 1992. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Жилић Бошка, адвоката у Новом Саду, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

25. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БАБИЋ АНДРЕЈ, рођен 21. 08. 1991. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Грбић Младена, адвоката у Руми, дана 26. 04. 2016. године, у трајању од две године.

26. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ЈАРКОВАЧКИ ДРАГОСЛАВ, адвокат у Панчеву са даном 30. 04. 2016. године, ради пензионисања.

– Именовани адвокат задржава чланство у Посмртном фонду АК Војводине.

– Јарковачки Милетић Ивана, адвокат у Панчеву, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

27. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине РАКИТОВАН РОМУЛУС, адвокат у Вршцу са даном 20. 04. 2016. године, ради заснивања радног односа.

– Именовани адвокат задржава чланство у Посмртном фонду АК Војводине.

– Јефтић Миодраг, адвокат у Вршцу, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

28. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ЂОРЂЕВИЋ ЈЕЛЕНА, адвокат у Вршцу са даном 18. 04. 2016. године, на лични захтев.

– Дрега Василије, адвокат у Вршцу, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

29. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине РАДИШИЋ ДУШКО, адвокат у Сомбору са даном 18. 03. 2016. године, услед смрти.

– Крстић Дејан, адвокат у Сомбору, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

30. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине БЈЕКИЋ НАДА, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-при-

правничкој вежби код Бјекић мр Зоре, адвоката у Новом Саду, са даном 31. 03. 2016. године.

31. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ГАВРИЋ ВАЊА, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Гуцуња Милана, адвоката у Новом Саду, са даном 14. 04. 2016. године.

32. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ТИМОТИЋ ДРАГАНА, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Мудринић Маје, адвоката у Новом Саду, са даном 29. 03. 2016. године.

33. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине АЛЕКСИЋ ДИЈАНА, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Влајковић Милана, адвоката у Новом Саду, са даном 12. 04. 2016. године.

34. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ВАСИЉЕВИЋ МАРИЈАНА, адвокатски приправник у Темерину, на адвокатско-приправничкој вежби код Кристијан Јожефа, адвоката у Темерину, са даном 01. 03. 2016. године.

35. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине КОНДИЋ МИЛАН, адвокатски приправник у Темерину, на адвокатско-приправничкој вежби код Кристијан Јожефа, адвоката у Темерину, са даном 01. 03. 2016. године.

36. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине КРАВАРУШИЋ СРЂАН, адвокатски приправник у Зрењанину, на адвокатско-приправничкој вежби код Станков Јована, адвоката у Зрењанину, са даном 28. 03. 2016. године.

37. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине СТОЈАНОВСКИ ВЕСЕЛИН, адвокатски приправник у Зрењанину, на адвокатско-приправничкој вежби код Станков Јована, адвоката у Зрењанину, са даном 28. 03. 2016. године.

38. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ЋЕШИЋ ЗОРАНА, адвокатски приправник у Кикинди, на адвокатско-приправничкој вежби код Тубин Здравка, адвоката у Кикинди, са даном 12. 04. 2016. године.

39. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ДОРОЊСКИ ТИЈАНА, адвокатски приправник у Руми, на адвокатско-приправничкој вежби код Челић Татјане, адвоката у Руми, са даном 08. 04. 2016. године.

40. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ЉУБИШИЋ НИНА, адвокатски приправник у Старој Пазови, на адвокатско-приправничкој вежби код Јовановић Зорана, адвоката у Старој Пазови, са даном 31. 03. 2016. године.

41. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ЈОВАНОВИЋ ИВАНА, адвокатски приправник у Белој Цркви, на адвокатско-приправничкој вежби код Миросављевић Стојановић Светлане, адвоката у Белој Цркви, са даном 31. 03. 2016. године.

42. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да СТАЈИЋ ТАЊГА БРАНИСЛАВИ, адвокату у Новом Саду, привремено престаје право на обављање адвокатуре због породилског одсуства и одсуства ради неге детета, од 21. 03. 2016. до 20. 03. 2017. године.

– Козомара Милана, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

43. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да МАТИЋ БИЉАНИ, адвокату у Новом Саду, привремено престаје право на обављање адвокатуре због породилског одсуства и одсуства ради неге детета, од 05. 04. 2016. до 04. 04. 2017. године.

– Перић Мирослава, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

44. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да СИМОВИЋ ДАТУКАШВИЛИ НАТАШИ, адвокату у Новом Саду, привремено престаје право на обављање адвокатуре због породилског одсуства и одсуства ради неге детета, од 05. 04. 2016. до 04. 04. 2017. године.

– Жигић Ведрана, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

45. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ИЛИЋ МИРЈАНИ, адвокату у Новом Саду, привремено престаје право на обављање адвокатуре због породилског одсуства и одсуства ради неге детета, од 18. 04. 2016. до 17. 04. 2017. године.

– Станисављевић Нина, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

46. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ЦВЕЈИЋ САНДРИ, адвокатском приправнику у Суботици, привремено престаје право на обављање приправничке вежбе због боловања, од 07. 03. 2016. до 31. 05. 2016. године.

47. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је Росић Ивана, адвокат у Новом Саду, променила презиме, које сада гласи Бабовић.

48. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЗАРИЋ МАРКО, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код Селаковић Страхиње, адвоката у Новом Саду дана 29. 03. 2016. године, те да исту наставља код Димитријевић Гавре, адвоката у Новом Саду, дана 30. 03. 2016. године.

49. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ПАНТЕЛИЋ БОГДАН, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код Савин Соње, адвоката у Новом Саду дана 13. 04. 2016. године, те да исту наставља код Малешевић Небојше, адвоката у Новом Саду, дана 14. 04. 2016. године.

50. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ОЗЕР ЛАСЛО ГЕРГЕЉ, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код Вег др Енике, адвоката у Новом Саду дана 08. 04. 2016. године, те да исту наставља код Агоштон Ласла, адвоката у Новом Саду, дана 09. 04. 2016. године.

51. ОДОБРАВА СЕ захтев Лугоња Јелене, адвокатског приправника у Зрењанину, на адвокатско-приправничкој вежби код Поповић Зорана, адвоката у Зрењанину, за продужење адвокатско-приправничке вежбе за четврту годину, закључно са 01. 03. 2017. године.

52. ОДОБРАВА СЕ захтев Гардиновачки Душана, адвокатског приправника у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Шево Наде, адвоката у Новом Саду, за продужење адвокатско-приправничке вежбе за четврту годину, закључно са 29. 03. 2017. године.

53. ОДОБРАВА СЕ захтев Кркљуш Ивана, адвокатског приправника у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Кркљуш Милорада, адвоката у Новом

Саду, за продужење адвокатско-приправничке вежбе за четврту годину, закључно са 29. 03. 2017. године.

54. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је Станисављевић Нина, адвокат у Новом Саду, приступила Заједничкој адвокатској канцеларији „Алексић са сарадницима“, са седиштем у Новом Саду, Грчкошколска 1, почев од 29. 03. 2016. године.

55. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СОРО МИРЈАНА, адвокат у Новом Саду, преселила седиште адвокатске канцеларије у Петроварадин, Дунавске дивизије 2, почев од 01. 05. 2016. године.

56. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је БАРИШИЋ МАРИЈА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Максима Горког 2б, почев од 15. 04. 2016. године.

57. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је КУЗМАНОВИЋ ЗОРАНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Трг младенаца 4, почев од 04. 04. 2016. године.

58. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЛАГУНЦИН НЕМАЊА, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Народних хероја 5, почев од 01. 04. 2016. године.

59. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЈАПРАНИН КЛАРИЋ РАДОВАНКА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Максима Горког 4а, почев од 01. 04. 2016. године.

60. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СТОИЉКОВСКИ ВЛАДИМИР, адвокат у Зрењанину, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Краља Александра I Карађорђевића 27, почев од 15. 03. 2016. године.

Уређивачки одбор *Гласника* моли сараднике да текстове за објављивање достављају уз уважавање следећих сугестија:

- примерак рада доставити одштампан и потписан;
- по могућности, доставити рад и електронском поштом (*akvojvodine@gmail.com*) или на дискети;
- фусноте писати у дну одговарајуће странице;
- у библиографским подацима за књиге уз уобичајене податке обавезно навести и издавача;
- уз чланке доставити резиме и кључне речи;
- пожељно је доставити и превод резимеа на енглески, немачки или француски језик.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Излази 12 пута годишње
у месечним свескама.

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 10.000,00 дин.,
за иностранство 110 евра.
(Текући рачун број 340-1482-43 са знаком „за Гласник“)

Овај број је закључен 5. октобра 2016. године.

Тираж: 2.000 примерака

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01
од 11. априла 1991. године на ову публикацију плаћа се
основни порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: *Тајјана Божић*, Нови Сад

Штампа: OFFSET PRINT, Нови Сад
2016.

